

**UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE GEOGRAFIE
CATEDRA DE GEOGRAFIE REGIONALĂ**

TEZĂ DE DOCTORAT

**MIGRAȚIILE TRANSILVĂNENE ÎN
SUBCARPAȚII GETICI.
STUDIU DE GEOGRAFIE ISTORICĂ**

-ABSTRACT-

**Coordonator științific,
Prof. Univ. Dr. Pompei COCEAN**

**Doctorand,
Lăcrămioara Florinela POPA**

**CLUJ-NAPOCA
2012**

CUPRINS

INTRODUCERE

CAPITOLUL I CADRUL METODOLOGIC AL CERCETĂRII

- I.1. Scopul și obiectivele proiectului de cercetare
- I.2. Metodologia proiectului de cercetare
- I.3. Migrația. Concept și noțiune geografică
- I.4. Istoricul cercetărilor

CAPITOLUL II SUBCARPAȚII GETICI. SPAȚIU DE CONTIGUITATE GEOGRAFICĂ TRANSILVANĂ ȘI CARPATICĂ

- II.1 Componenta naturală ca suport al fenomenului migrator
 - II.1.1 Așezarea geografică și limitele Subcarpaților Getici
 - II.1.2 Alcătuirea geotectonică și geologică a Subcarpaților Getici
 - II.1.3 Trăsăturile geomorfologice ale Subcarpaților Getici și rolul lor în antropizarea regiunii (inclusiv prin imigrație)
 - II.1.4 Particularitățile componente climatice - factor relevant în antropizare
 - II.1.5 Rolul rețelei hidrografice în susținerea fenomenului migrator
 - II.1.6 Rolul secundar al componente edafice în desfășurarea activităților antropice
 - II.1.7 Rolul vegetației în susținerea desfășurării activităților antropice

CAPITOLUL III CAUZELE EMIGRĂRII TRANSILVĂNENE ÎN SUBCARPAȚII GETICI

- III.1. Considerații generale
- III.2. Aspecte referitoare la vechimea populării și locuirii în sudul Transilvaniei, Carpații Meridionali și Subcarpații Getici
 - III.2.1 Vechimea populării și locuirii
 - III.2.2 Organizarea așezărilor din cele mai vechi timpuri până în prezent
- III.3. Evenimente istorice care au generat cauzele emigrării populației transilvănene
- III.4. Cauzele economico-sociale care au antrenat fenomenul emigrațional transilvănean
- III.5. Cauze de ordin religios
- III.6. Personalități care au luptat împotriva impunerii uniaticismului în Transilvania, precum și recunoașterii drepturilor românilor

CAPITOLUL IV AREALELE ȘI ZONELE DE STABILIZARE A POPULAȚIEI IMIGRANTE TRANSILVĂNENE

- IV.1. Considerații generale
- IV.2. Căile și axele „descălecatelor” transilvănene
- IV.3. Așezările din sectorul subcarpat Dâmbovița - Bistrița Vâlcii
- IV.4. Așezările din sectorul Bistrița Vâlcii - Motru
- IV.5. Acte legislative vechi și noi referitoare la activitatea păstoraască
 - IV.5.1 Documente vechi românești privitoare la păstorit

- IV.5.2 Cadrul legislativ al Uniunii Europene cu referire la păstorit
- IV.5.3 Cadrul legislativ național actual cu referire la păstorit

CAPITOLUL V SPAȚIILE MENTALE GENERATE DE FENOMENUL EMIGRĂRII TRANSILVĂNESE

- V.1. Problema spațiului mental
- V.2. Formarea spațiilor mentale provinciale oltean și muntean
- V.3. Poziția spațiului mental „ungurenesc” în cadrul spațiului mental românesc
- V.4. Structura spațiului mental „ungurenesc”
- V.5. Elemente definitorii ale spațiului mental „ungurenesc”
 - V.5.1 Elemente actuale ale limbajului ardelenesc care se mai păstrează în localitățile de „ungureni”
 - V.5.2 Decorarea locuințelor și realizarea obiectelor vestimentare și de uz casnic
 - V.5.3 Portul popular
 - V.5.4 Trăsături comportamentale definitorii ale „ungurenilor” și descendenților acestora
 - V.5.5 Specialități culinare transilvănene reflectate în gastronomia din Subcarpații Getici

CAPITOLUL VI TOPONIMIA ȘI ANTROPONIMIA, INSTRUMENTE ALE IDENTIFICĂRII DESCENDENȚILOR „UNGURENILOR” DIN SUBCARPAȚII GETICI

- VI.1. Aspecte teoretice
- VI.2. Reflectarea migrațiilor transilvănene în toponimia Subcarpaților Getici
- VI.3. Reflectarea migrațiilor transilvănene în antroponimia Subcarpaților Getici

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

ANEXE

Cuvinte cheie: Migrațiile transilvănene, cauzele emigrației, imigranți, Carpații Meridionali, Subcarpații Getici, contiguitate, axe de comunicație, areale de stabilizare, legislație, spațiu mental românesc, spațiile mentale etnografice, spațiul mental „ungurenesc”, tradiții, costume populare, trăsături comportamentale, apartenență, descendență transilvăneană, elemente de limbaj, toponimie, antroponimie, strategie.

CAPITOLUL I

CADRUL METODOLOGIC AL CERCETĂRII

I.1. Scopul și obiectivele proiectului de cercetare

Teza de doctorat cu titlu *Migrațiile transilvănene în Subcarpații Getici. Studiu de Geografie Istorică* vrem a fi o lucrare care vizează stabilirea cât mai precisă a cauzelor care au determinat emigrarea populației transilvănene de-a lungul secolelor, făcând aici referire la cea către Subcarpații Getici, dar mai ales identificarea satelor care mai păstrează la ora actuală elemente specifice spațiului din care au sosit strămoșii actualilor locuitori, precum și dimensiunea acestora.

Proiectul de față are la baza o serie de obiective complexe, de specificitate, a căror îndeplinire va conduce la obținerea rezultatului propus.

Obiectivul principal pe care ni-l propunem este de a realiza un studiu prin care să elucidăm, atât cauzele care au determinat o parte din populația Transilvaniei să părăsească acest teritoriu și să se stabilească în alte părți, de-a lungul diferitelor perioade istorice, cât și o analiză a favorabilității factorilor atractori din teritoriile în care s-au stabilit, care au un rol determinant în acest caz.

Pentru realizarea acestui obiectiv a fost nevoie de obținerea materialului de sinteză teoretică și metodologică, stabilirea metodologie fundamentale de lucru, obținerea sintezei informaționale și prelucrarea acestor informații.

I.2. Metodologia proiectului de cercetare

Orice știință are în alcătuire următoarele componente: materialul factual, metodologia și teoriile specifice.

În cadrul metodologiei de cercetare se regăsesc strategiile și tehnicile care au la bază o anumită concepție teoretică. Sarcina cercetătorului este de a acționa, în demersul său științific, asupra realității prin extragerea, prelucrarea și analiza materialului factual. Metodologia este teoria științifică a metodelor de cercetare și interpretare reunind metode, procedee, principii și mijloace prin care cercetătorul se apropie de o anumită sferă a realității.

Mijloacele folosite în timpul analizei sunt diverse, putându-le exemplifica pe următoarele: tehnicile analitice de laborator, experimentul, datarea și mijlocul cel mai eficient de operare explicația.

Principiile la care am făcut apel relevante pentru tema noastră sunt: principiul spațialității, al cauzalității, al integrării, al diversității, al istorismului, al regionalismului, al unicității ș.a. Dintre metode amintim: observația, ancheta, metoda GIS, analiza, și sinteza.

I.3. Migrația. Concept și noțiune geografică

Definirea conceptului de migrație a fost făcută de-a lungul timpului de către geografi, sociologi, istorici etc. Creșterea interesului pentru această problemă a luat amploare la jumătatea secolului al XX-lea, odată cu „explozia demografică”.

Migrarea populație transilvănene către Subcarpați Getici și în celelalte areale extracarpatică a avut la bază cauzele cu inducere umană, cele naturale având un rol mai scăzut, deoarece condițiile fizico-geografice au fost similare cu cele din Transilvania. Impunerile fiscale, confiscarea terenurilor, nerecunoașterea națiunii române, a limbii și a credinței ortodoxe, ci tolerarea acestora, constrângeri pentru renunțarea la credința ortodoxă, privarea de drepturi politice și juridice, în timpul regimurilor ungare și austro-ungare.

I.4. Istoricul cercetărilor

Migrațiile transilvanene au constituit subiectul mai multor lucrări științifice, iar domeniile de activitate ale celor care s-au ocupat de studiul acestui fenomen au îmbrăcat o paletă variată.

Interesul crescut manifestat de către cercetatori în studierea acestui fenomen al migrațiilor a constat în elucidarea cauzelor care au l-au determinat și apoi a urmat o analiza detaliată a efectului produs. Cum am menționat anterior, cei care au studiat fenomenul provin din domenii diverse de activitate, putând menționa aici geografi, istorici, sociologi și etnologi. Astfel, explicarea fenomenului a fost făcută din mai multe puncte de vedere, în funcție de domeniul profesional, însă fiecare având un miez de adevăr și aducând noutate informațională privind apariția și evoluția acestui fenomen.

Studiile întreprinse asupra regiunii subcarpatice în care sunt prezentate o serie de aspecte care privesc geologia, geomorfologia, populația, așezările, etnografia, din care amintim câteva mai relevante: *L. Mrazec* (1901), *Emm. de Martonne* (1902, 1907), *Gh. Munteanu-Murgoci* (1908), *I. Popescu-Voitești*, ș.a. După 1930 s-au realizat și studii regionale: *M. David* (1932), *N. Al. Rădulescu* (1937), *N. Popp* (1939), *L. Badea* (1967), *Al. Roșu* (1967), *H. Grumăzescu* (1973), *C. Brânduș* (1981), *Gh. Lupașcu* (1996), *Gh. Vișan* (1998), *Mihaela Dinu* (1999) etc. Pot fi citate și sinteze făcute de: *V. Mihăilescu* (1966), *V. Tufescu* (1966), *Gr. Posea*, *N. Popescu* și *M. Ielenicz* (1974), *Valeria Velcea* și *Al. Savu* (1982), *M. N. Popp* (1933, 1942), *T. Morariu* (1937, 1942 și 1961), *I. Conea* (1937, 1938, 1939, 1941, 1943, 1957, 1965 și 1993) ș a.

CAPITOLUL II SUBCARPAȚII GETICI. SPAȚIU DE CONTIGUITATE GEOGRAFICĂ TRANSILVANĂ ȘI CARPATICĂ

II.1 Componenta naturală ca suport al fenomenului migrator

II.1.1 Așezarea geografică și limitele Subcarpaților Getici

Limita Subcarpaților Getici este dată în partea de est de Valea Dâmboviței, în vest de valea Motrului, în nordul de contactul cu Carpații Meridionali, unde se individualizează în unele sectoare depresiunile de contact, iar la sud nu este bine individualizat, limita conturându-se de la vest la est pe linia localităților: Berevoiești - Curtea de Argeș - Băbeni - Bistrița - Roșia de Amaradia – Țicleni - Bălteni – Rovinari - Tismana până la valea Motrului.

Limita dintre Dâmbovița și Olt la contactul cu muntele este reprezentată de Grupa de Munților Făgăraș, de la est la vest fiind prezente masivele Păpușa, Iezer, Făgăraș, Ghițu și Frunți. Între Olt și Jiu este dată de grupa Parâng cu munții Căpățânei și Parângului. La vest de acest râu este reprezentată prin contactul cu grupa Retezat Godeanu, mai precis munții Vâlcan până la Motru.

II.1.2 Alcătuirea geotectonică și geologică a Subcarpaților Getici

Formarea Subcarpaților, implicit a compartimentului despre care discutăm, a început în timpul orogenezei alpine, la fel ca unitatea carpatică învecinată, dar pe la sfârșitul acestui ciclu (Sarmațian - Pliocen și Cuaternar).

Subcarpații Getici s-au format prin transportul de către ape a materialului aluvionar carpatic și depunerea acestuia în Depresiunea Getică. Aceasta a luat naștere prin afundarea marginii sudice a Carpaților Meridionali și a celei nordice a Platformei Moesice, de-a lungul unei mari linii de fractură și inundarea de către marea senoniană.

Constituția litologică a sectorului subcarpatic getic este reprezentată prin formațiuni sedimentare de gresii intercalate, marne, argile, prundișuri miocene și Pliocene, (parțial paleogene). Sectorul dintre Dâmbovița și Bistrița Vâlcii se compune din roci paleogene, miocene și pe alocuri pliocene, iar sectorul Subcarpaților Olteniei până la Motru, se compune și din pliocene. Formațiunile sedimentare au o orientare vest-est și au diferite grosimi. Apar la zi la contactul dintre Carpați și Subcarpați.

Diferențierii în cadrul sectorului mai sunt sesizabile la est de Olt unde, cutele sunt acoperite de prundișuri levantine, iar la vest apar cutele diapire în cadrul anticlinalului Ocnele Mari. Sarea este situată în faciesul marnos al saliferului fiind acoperită de marne nisipoase sau nisipuri grosiere slab cimentate.

II.1.3 Trăsăturile geomorfologice ale Subcarpaților Getici și rolul lor în antropizarea regiunii (inclusiv prin imigrație)

Componenta morfologică este în primul rând suport al dezvoltării așezărilor și activităților umane.

Altitudinea este un factor demn de luat în seamă, în analiza condițiilor habituale, exercitând o influență mare în cadrul sistemului teritorial prin etajarea elementelor naturale și impunerea de restricții în ceea ce privește dispunerea așezărilor. Astfel, numărul așezărilor scade o dată cu altitudinea.

Caracteristica aparte în Subcarpații Getici este dată de scăderea altitudinii de la nord spre sud și de la est spre vest, adică de la 1100 metri la est de Olt la 400-500 metri, la vest de acest râu.

Aceste altitudini au permis dezvoltarea așezărilor în cadrul regiunii analizate, atât pe versant cât și de-a lungul văilor.

Panta (înclinarea versanților) reprezintă o caracteristică a morfometriei care influențează conturarea reliefului în cadrul sistemului teritorial cu rol în determinarea amplasării vetrelor de așezării.

Pentru evidențierea rolului pantei în cadrul Subcarpaților Getici am utilizat clasificare standard în realizarea materialului cartografic, astfel: între 0-2°, *terenuri cu pantă redusă*, reprezentate de lunci, poduri de terase și unele interfluvii care se pretează la amplasarea vetrelor de așezări; între 2,1-5°, *terenuri cu pantă moderată*, reprezentat de anumite sectoare ale unor văi și interfluvii, favorabile activităților umane; între 5,1-15° *terenuri înclinate*, reprezentate de majoritatea versanților piemontani, frunți de terasă, care sunt mai puțin favorabile amplasării așezărilor, cu un risc crescut de declanșare a proceselor geomorfologice; între 15,1-35°, *terenuri cu pantă mare*, care prezintă un potențial erozional mare, marcat de versanții văilor înguste, de frunțile de cuestă, de abrupturile de contact dintre rama montană și dealurile piemontane; , peste 35°, *terenuri cu pantă foarte mare* reprezentate de stâncării și abrupturi care nu pot fi exploatare, poate decât peisagistic.

În cazul Subcarpaților Getici terenurile se încadrează în grupele cuprinse între 0-25°, dar așezările de la contactul cu muntele includ în limitele administrative-teritoriale și areale montane adiacente, de aceea am extins clasificarea până la terenurile cu pantă foarte mare, peste 35°.

În categoria terenurilor cu pantă redusă se înscriu luncile și terasele cursurilor mijlocii și inferioare ale râurilor: Târgului, Bratiei, Doamnei, Vâlsanului, Argeșului, Oltului, Bistriței Vâlcene, Luncavățului, Oltețului, Gilortului, Jiului, Motrului, etc, reprezentate dar și interfluvii, favorabile amplasării și dezvoltării vetrelor de așezării. Aici putem aminti locațiile Domnești, Mușătești, Curtea de Argeș, Băbeni, Cernișoara, Tg. Cărbunești, Tg. Jiu ș.a.

Categoria terenurilor cu pantă moderată cuprinde marea majoritate a așezărilor din Subcarpații Getici.

Terenurile înclinate sunt caracteristice versanților și include pe alocuri trupuri de vatră sau gospodării răzlețe. Celelalte două categorii sunt puțin sau deloc propice locuirii.

Fragmentarea reliefului se stabilește prin calculul a două variabile: adâncimea reliefului (energia de relief) și densitatea reliefului pe baza cărora se poate stabili gradul de accesibilitate al teritoriului analizat.

Adâncimea fragmentării (energia de relief) este un parametru al morfometriei de care depinde riscul de declanșare a proceselor geomorfologice condiționate și de ceilalți factori (litologie, pantă, vegetație) e.t.c. Se obține prin calcularea diferenței de nivel dintre fundul văilor și cumpăna apelor.

Dacă urmărim distribuția localităților (harta adâncimii fragmentării) în funcție de adâncimea fragmentării în cadrul Subcarpaților observăm că majoritatea se încadrează în ecartul 0-500 de metri. Între 500-1000 de metri sunt reprezentate de terenurile din teritoriu administrativ al așezărilor aflate la contactul cu muntele.

În Subcarpații Getici, **densitatea fragmentării** este ridicată datorită existenței numeroaselor cursuri de apă cu caracter permanent, (poziția unității față de Carpați, alături de condițiile climatice având rolul principal atât în ceea ce privește densitatea cursurilor cât și debitul lor), dar și a celor cu caracter temporar reprezentate prin organismele torențiale.

Valori mari ale densității fragmentării (2,80-6.63 km/kmp) se întâlnesc pe versanții dealurilor subcarpatice înalte, cu precădere cei ai văilor, datorită energiei de relief și constituției geologice care au permis dezvoltarea unor văi scurte, dar numeroase ce se unesc la sosirea în ariile depresionare sau de subsidență, având loc reducerea valorii acestui indicator. Alte valori mari ale densității fragmentării, se mai întâlnesc la contactul unităților subcarpatice cu cele ale Podișului Getic (depresiunea Cioina, depresiunea Prigoria, Bazinetul Berbești-Alunu, depresiunea Băbeni, Retevoiești), datorită constituției litologice.

Valori reduse ale densității (0-0,36 km/kmp) se înregistrează la nivelul interfluviilor, în arealele care conservă suprafețe de nivelare, podurile teraselor (Câmpu Mare, Câmpu Polovragilor, Câmpu Horezului, etc.) și la nivel local în cadrul depresiunilor.

Valorii medii ale acesteia (1,04- 2,80 km/kmp) sunt întâlnite pe versanții dealurilor intracolinare.

În funcție de **expoziția versanților**, adică orientarea suprafețelor înclinate, în raport cu durata insolației și unghiul de cădere al razelor solare, regimul caloric al solului este influențat având efect asupra învelișului vegetal, regimului umidității aerului și solului, proceselor geomorfologice și utilizării terenurilor.

Folosirea în practică a acestui parametru a necesitat o clasificare a versanților în funcție de orientarea lor, astfel: *versanți însoriți* - cei cu expoziție sudică și sud-vestică, *semiînsoriți* - versanții sud-estici și vestici, *semiumbriți* - versanții estici și nord-vestici și *versanți umbriți* - cei nordici și nord-estici.

Desfășurarea pe direcție nord-sud a văilor principale, cu abateri ușoare spre est sau vest aproape de vărsare și în funcție de ariile locale de subsidență, a condus la căderea reliefului spre acest nivel de bază, atât cel de pe structurile monoclinale cât și cel de pe structurile cutate.

Astfel, în întreg sectorul Subcarpaților Getici versanții estici de pe stângă acestor văi au expoziție vestică, deci sunt semiînsoriți și versanții vestici de pe dreapta lor au expoziție estică, adică sunt semiumbriți. Mai sunt prezenți și versanți cu expoziție, nord-estică, sud-estică, sud-vestică și nord-vestică, adică umbriți, semiumbriți, însoriți și semiînsoriți, pe culmile secundare și cele tăiate de văi secundare.

II.1.4 Particularitățile componentei climatice - factor relevant în antropizare

Prin poziția pe Glob, România, este traversată aproximativ central de paralela de 45°, latitudine nordică, care reprezintă jumătatea distanței dintre pol și ecuator, latitudine care corespunde zonei climatului temperat.

Prin poziția centrală pe care o ocupă în cadrul continentului european, climatul este de tip continental, iar prin distanțele față de centri barici care își manifestă influențele asupra țării, conferă climei un caracter de tranziție

Astfel, în vestul sectorului se resimt influențele submediteraneene care sunt marcate prin temperaturi mai ridicate și asociații vegetale specifice, iar sectorul estic este unul de tranziție, de la influențe submediteraneene la continentale determinate de influența Anticlonului Uralian, care generează răcirea aerului și uscăciune.

Parametri caracteristici ai acestui ținut climatic îl individualizează și influențează dezvoltarea așezărilor.

Regimul termic. Temperatura medie anuală este de 10°C, din care 8-9°C pe cea mai mare întindere (în special în depresiuni), apoi scade cu înălțimea la 7-8°C (la peste 900 m).

Temperatura medie a lunii ianuarie este de -3°C, iar temperatura medie a lunii iulie este de 19-20.5°C. Amplitudinea medie anuală este cuprinsă între 22-23.5°C. Temperatura maximă absolută este de 35-38°C și temperatura minimă absolută de -32...-33°C.

Precipitațiile cad în cea mai mare parte sub formă lichidă, cantitatea medie anuală este cuprinsă între 650-850 mm.

Zile cu strat de zăpadă sunt în număr de 75-80 pe an, iar media instalării primelor zile de zăpadă este undeva la jumătatea lunii decembrie.

Regimul eolian. Vânturile sunt încadrate în circulația generală a maselor de aer la aceste latitudini, și anume existența vânturilor de vest, regiunea fiind mai apropiată de centri barici din Marea Adriatică și Marea Mediterană.

În partea sud-vestică pătrund vânturi calde care bat din direcție sudică și sud-vestică, ce determină o încălzire mai pronunțată și apariția unor elemente de flora și faună mediteraneeană. În lungul culoarelor apar abateri ale direcției vântului datorită reliefului, astfel vânturile bat în lungul culoarelor. De asemenea, în zona montană apar vânturile locale și anume brizele montane sau vânturile de vale-munte.

Valea Oltului prin largimea ei influențează circulația aerului pe direcție nord-sud, în special vara, a aerului rece.

De asemenea, văile care își au izvoarele pe versanții sudici ai Carpaților la ieșirea în depresiunea Subcarpatică Olteană aduc aerul mai rece al înălțimilor determinând iarna inversiunii de temperatură.

Cu toate acestea, relieful carpatic meridional cu o orientare predominantă a culmilor pe direcție est-vest, cu altitudini ale culmiilor înalte, cuprinse între 2000 și 2500 (2544 – Vf. Moldoveanu), menține aerul rece aflat în partea inferioară a troposferei care se mulează pe formele de relief. În cazul invaziilor de aer rece din nord acesta ori se oprește în depresiunile subcarpatice din Transilvania, ori traversează masivul montan, scurgându-se la sud de Subcarpații. În cazul în care urcă pe versanți se încălzește până la scurgerea pe partea opusă a acestora, fiind creat un climat, caracterizat de absența gerurilor și viscoalelor puternice.

II.1.5 Rolul rețelei hidrografice în susținerea fenomenului migrator

Rețeaua hidrografică prezintă o densitate ridicată determinată de poziția sectorului subcarpatic între Carpații Meridionali și Podișul Getic, sectorul fiind suport atât al văilor autohtone cât și a celor alohtone care izvorăsc din Meridionali, dar și din Orientali (Oltul).

Orientarea văilor de la nord spre sud, cu o ușoară unduire în aval, spre est sau vest, și densitatea rețelei hidrografice, au determinat conturarea căilor de comunicație în lungul lor care au facilitat și amplificat circulația populației, majoritate drumurilor urmând fidel cursul văilor, iar acest sector fiind unul dintre cele mai traversate de drumuri.

De la est spre vest este prezentă rețeaua hidrografică tributară Argeșului, Oltului, Jiului.

Rețeaua hidrografică tributară **Argeșului**, care traversează Subcarpații Geici își are izvoarele în cadrul Grupei Făgărașului. Aceasta este alcătuită în principal din afluenții de stânga ai Argeșului, care sunt colectați în afara sectorului subcarpatic, în apropiere orașului Pitești, unde Argeșul prezintă cea mai importantă convergență excepție Dâmbovița, care e colectată în aval de București.

Astfel, de la est spre vest, avem următorii afluenții: Argeșel, Râul Târgului, Bughea, Bratia, Râul Doamnei, Vâlsan.

Oltul traversează sectorul subcarpatic pe direcție nord-sud, din aval de localitatea Cozia până în aval de Băbeni.

Pe partea stângă primește afluenți care își au izvoarele în grupa munților Făgăraș, Coisca (din masivul Cozia) și Topolog (are o lungime de 83,7 km și e format din confluența a doua pâraie, Negoiful și Scara), și alții din dealurile subcarpatice: Valea Satului, Sâmnicul, Valea Stăncioiului și Aninoasa.

Cei de pe partea dreaptă își au izvoarele în Munții Căpățâna: Muereasca, Olănești cu afluentul de dreapta Cheia, (are 38 km lungime și se varsă în Olt la Rm. Vâlcea), Pârâul Sărat, Govora, Bistrița Vâlceană cu afluenți pe stânga, Costești și Otăsău și pe dreapta Bistricioara, Luncavățul și Oltețul cu afluenți mai importanți pe stânga, Târaia și Cerna.

Râurile tributare Jiului își au izvoarele în Munții Parângului, Vâlcan, Godeanu și Cernei.

Cei de pe partea stângă sunt afluenți ai Gilortului, iar cei de dreapta afluenți ai Tismanei și Motrului.

Cursurile râurilor au fost exploatate din vechime, oameni folosind energia primară a apei pentru transportul lemnului, irigarea culturilor agricole și angrenarea mecanismelor mașinilor tradiționale (mori, vâltori, pive, dârste, șteampuri), folosite pentru prelucrarea diverselor materii prime. De asemenea, de-a lungul văilor s-au conturat numeroase axe de comunicație, la nivelul Subcarpaților Getici acestea fiind dense.

II.1.6 Rolul secundar al componentei edafice în desfășurarea activităților antropice

Subcarpații Getici aparțin domeniului central-european, *Provincia danubiano-getică* specifică în partea de sud a sectorului subcarpatic.

În depresiunile și dealurile subcarpatice sunt soluri din clasa podzolorilor secundare și anume soluri brune de pădure puternic podzolizate, acide.

Manifestarea în *Provincia danubiano-getică* a influențelor premediteraneene determină ierni relativ blânde și veri călduroase, solurile prezente în cadrul Subcarpaților Getici fiind cele din categoria solurilor brune de pădure și solurile brun-roșcate.

Solul brun de pădure în cadrul reliefului mai înalt este legat de pătrunderea influențelor central europene. Caracteristica principală care determină apariția acestora este dată de valorile apropiate ale mediilor anuale, ale precipitațiilor și evaporației. Prin umezeală caracteristică și temperaturile relativ ridicate, o bună parte a anului, procesul de alterare este rapid și determină descompunerea substanțelor organice, rezultând o fertilitate ridicată. Astfel, permit dezvoltare intensă a fânațelor naturale, chiar dacă marea lor extindere se află sub pădurile de gorun, fag, fag intercalat cu brad, da și a celor create prin defrișarea acestor păduri pentru extinderea păștilor în special în sectorul Muscelor.

Solurile brun-roșcate de pădure apare în subzona pădurilor de de quercinee, sub influența unui climat temperat cu influențe mediteraneene.

Datorită conținutului ridicat de substanțe nutritive, are o fertilitate ridicată ce poate fi valorificată forestier și agricol.

Intrazonal, spre vest, în special în bazinul râului Cerna, apar soluri roșii de pădure, formate din argile reziduale roșii, rezultate din alterarea calcarelor. În partea superioară a profilului au o culoare roșie-cenușie datorită prezenței humusului care scade spre bază, și astfel culoarea lor devine mai roșie. Dau randament bun în culturile de viță de vie și în pomicultură.

II.1.7 Rolul vegetației în susținerea desfășurării activităților antropice

Subcarpații Getici se încadrează în regiunea florei europene, în subregiunea europeo-siberiană, provincia est-carpatică.

Zona Subcarpaților Getici îi corespunde vegetația din *subzona fagului, subzona pădurilor amestecate de fag și gorun, subzona gorunului.*

Pe dealuri de la est de Olt predomină păduri de fag și gorun în alternanță cu pajiști de *Agrostis Tenuis*, *Festuca rubra*, iar în dealurile din vest gorun și fag balcanic la contactul cu muntele, pajiști și mai la sud păduri de stejar pedunculat.

Prin pădurile de fag se întâlnesc: smeurul (*Rubus idacus*), murul (*Rubus fruticosus*), afinul (*Vaccinium myrtillus*).

Flora din văi și păduri conține specii de trifoi (*Trifolium alpinum*), părușcă (*Nardus stricta*), ghiocel (*Galanthus nivalis*), ștereogioie (*Veratrum album*) urzică (*Urtica dioica*), urzica moartă (*Lamium maculatum*), brusturi (*Lapa*), macriș (*Rumex viridis*), clopoțelul (*Campanula persicifolia*), ferigă (*Dryopteris felix-mas*), păpădie (*Taraxacum officinale*), pătlagina (*Plantago major*), brândușa de toamnă (*Colchicum autumnale*).

Pe coastele domoale, pe terase și văile cu soluri fertile se dezvoltă fânețe bogate de ovăscior de munte (*Arrhenatherum elatius*) și alte ierburi care alcătuiesc asociații furajere calitative și sunt foarte productive, fiind răspândite în subzona fagului.

Pajiștile s-au format în principal în urma defrișării pădurilor de fag și sunt calitative fiind alcătuite din graminee furajere și diverse ierburi: iarba vântului (*Agrostis tenuis*), păiușul roșu (*Festuca rubra*), peptănărița (*Cynosurus cristatus*), ovăsciorul de munte (*Arrhenatherum elatius*), păiușul de livezi (*Festuca pratensis*), la care se adaugă specii leguminoase, îndeosebi trifoi: *Trifolium monatanum*, *Trifolium pratense*, *Trifolium alpestre*.

În depresiunile submontane din vest există păduri de gorun, pe dealurile din sudul acestora se gasește vegetație termofilă și pajiști, iar în depresiunile intracolinare, păduri de stejar pedunculat, gorun, cer, pajiști și terenuri agricole.

În depresiunile de la est de Olt sunt prezente pădurile de fag, fag și gorun, iar pajiștile ocupă o suprafață mai ridicată decât în vest pe locul fostelor păduri ce au fost defrișate.

Pajiștile instalate pe locul fostelor păduri de gorun au în componență specii mezo-xerofile, xerofile ca păiușurile stepice (*Festuca sulcata*, *Achillea millefolium*) și specii xeromezofile (*Medicago falcata*, *Filipendula vulgaris*), fiind slab productive și necesitând ameliorări.

De-a lungul văilor crește o vegetație specifică, formată din alunșuri de anin negru, pe alocuri sălcii și plopișuri.

Prezența pășunilor și fânațelor în arealul subcarpatic getic a impulsionat această activitate, iar vecinătatea Carpaților Meridionali a constituit de asemenea un atu.

Ca atare, se remarcă la nivel regional și național câteva localități orientate încă spre o creștere intensivă a animalelor, în special ovine, și anume: Corbi, Vaideeni, Polovragi și Novaci. Vechea ocupație a imigranților s-a transplantat peste Carpați și este vizibilă printr-o valoare a șeptelului ridicată (Corbi – 36000 de oi, Vaideeni – 45000 de oi la nivelul anului 2009).

CAPITOLUL III

CAUZELE EMIGRĂRII TRANSILVĂNENE ÎN SUBCARPAȚII GETICI

III.2. Aspecte referitoare la vechimea populării și locuirii în sudul Transilvaniei, Carpații Meridionali și Subcarpații Getici

III. 2. 1. Vechimea populării și locuirii

Străvechea locuire a teritoriului țării noastre demonstrează faptul că în acest spațiu condițiile fizico-geografice au fost prielnice dezvoltării vieții, așezărilor și activităților umane. Primele urme de locuire au fost datate ca aparținând paleoliticului, dar pentru această epocă nu se poate vorbi de așezări bine închegate și nici de un număr semnificativ al populației.

Teritoriu supus analizei noastre reprezentat prin Sudul Transilvaniei, Carpații Meridionali și Subcarpații Getici a constituit un spațiu favorabile apariției și dezvoltării așezărilor. Inițial gospodăriile au fost întemeiate în munții, ca apoi să fie coborâte în spațiile depresionare montane și în culoarele văilor formând treptat nuclee de așezări. Urcarea la munte se făcea pentru exploatarea și valorificarea pășunilor și fânațelor și în vremurile de restriște, marcate prin invaziile popoarelor migratoare și expansiunea imperiilor.

În sudul *Transilvaniei și Carpații Meridionali* arheologii au descoperit urme ale locuirii (unelte și fragmente osoase umane) din paleolitic la Ohaba-Ponor, Șelimbăr, Turnișor, Racovița Părău și Racovița. Din neolitic au fost identificate urme de așezării la Ohaba, Orăștie, Miercurea Sibiului, Fântânele, Cristian, Sibiel, Poplaca, Rășinari, Sibiu, Cislădie, Tălmăciu, Boița și la Avrig, Scoreiu, Ucea de Sus, Drăguș, Cincșor, Hârșeni, Galați, Berivoi, Copăcel, Bucium, Ohaba, Șercaia, Părău, Cuciulata (depresiunea Făgăraș) (Boamfă, I., 2007, p. 41) care sunt mai bine conturate indicând o creștere a populației față de epoca anterioară. În epocile prelucrării metalelor are loc o creștere demografică care a detremat și o creștere a numărului așezărilor, însoțite de un proces de sedentarizare a populației. Aici amintim așezările: Orăștie, Pui, Râu de Mori, Sarmizegetusa, Baru, Sibiel, Orlat, Poplaca, Rășinari, Sibiu, Arpașul de Sus, Breaza, Voila, Făgăraș, Ungra.

Conturarea statului geto-dac și evoluția înfloritoare sub conducerea lui Burebista și a lui Decebal până la momentul cuceririi de către romani, rezultată în urma războiului dintre ani 105-106 e.n., a dus la apariția de noi așezări și dezvoltarea celor existente, în spațiul dintre Carpați, Dunăre și Marea Neagră. Printre acestea s-a remarcat centrul de putere al dacilor reprezentat de cetatea Sarmizegetusa Regia, alături de altele de dimensiuni mai reduse, construite în puncte strategice din sudul Transilvaniei, și anume: Costești - Cetățuie, Costești - Bilidaru, Bănița, Lunca - Piatra Roșie, Căpâlna, Tilișca, Arpașul de Sus, Breaza, Cuciulata, Comana de Jos, Copăcel, Șercaia și Șinea Veche. Cucerirea romană a determinat mutarea centru de putere, prin intermediu plasării capitalei la Sarmizegetusa Ulpia Traiana. Pentru apărare și spravegherea mai bună a trecătorilor din Carpați, prin care puteau pătrunde numeroasele popoare migratoare din Asia, au fost ridicate o serie de caste în areale marginale ale depresiunii, din care

amintim: Jigurul Mare, Comărnicele, Boița (Caput Stenarum), Hoghiz, Cincșor, Feldioara ș.a.

În Evul Mediu documentele atestă existența unor formațiuni statale de tip „Țară”: Țara Loviștei, Terra Blanchorum (partea nordică a munților Făgăraș).

Vechimea locuirii **Subcarpaților Getici** încă din Paleolitic a fost de asemenea atestată de numeroasele descoperiri arheologice, astfel că pe văile râurilor Argeș, Olt și ai unor afluenți au fost identificate areale ale Culturii de Prund. Paleoliticul mijlociu și superior este bine reprezentat prin materialele găsite în așezările de la Bârsești, Căzănești (Vâlcea), Baia de Fier (Gorj). Neoliticul este reprezentat prin identificarea unor vechi urme de așezări în perimetrul localităților Cetățeni, Albești de Muscel (Argeș) și Râureni, Ocnița, Buleta, Govora (Vâlcea). Epoca bronzului a fost identificată în areale din localitățile Bunești, Vlădești, Govora, Costești, iar cea a fierului la Copăcelul, Ocnița, Govora, Costești, Râureni, Brezoi e.tc.

Prezența geto-dacilor în acest spațiu a fost pusă în evidență prin resturi ale unor așezări date între secolele IV î.d.Hr. - I d. Hr. La Cetățeni (sec. II - I, î.d. Hr.) geto-daci au avut un puternic centru de schimb (*emporium*), unde aduceau produse din schimbul cu grecii și alte popoare de la sud de Dunăre, și care erau tranzitate prin culoarul Rucăr-Bran, în Transilvania. În județul Vâlcea au fost descoperite complexe ale unor puternice cetăți geto-dacice din secolele IV î.d.Hr – I d. Hr la Ocnița, Ocnele Mari, Stolniceni, Vaideeni, etc.

Și aici stăpânirea romană a procedat la întărirea graniței noii provincii prin crearea unui spațiu de siguranță printr-o linie de fortificații numită Limes printre care amintim castrele: Arutela (Păușa), Castra Traiana (Sânbotin), Buridava (Ocnița), Rucăr, Jidava (Pescăreasa), Câmpulung, Bumbăști-Jiu, Săcelu.

După retragerea romanilor din Dacia (271-275) populația a continuat să locuiască aceste teritorii și să se organizeze social și administrativ. Pe parcursul mileniului I și începutul mileniului al II-lea au avut loc migrații puternice ale popoarelor din Asia către Europa, care au pătruns și teritoriul țării noastre.

În Diploma Cavalerilor Ioaniți apar informații referitoare la organizarea administrativă a teritoriului marcată prin existența formațiunilor prestatale românești care în Subcarpații Getici erau reprezentate de următoarele cănezatele și voievodate: Voievodatul lui Litovoi (*Țara Litua*), Cnezatul lui Farcaș și voievodatul lui Seneslau, care își extindeau hotarele până în sudul Transilvaniei (Țara, Hațegului, Amlășului, Mărginimea Sibiului, Țara Oltului (Făgărașului).

III. 2. 2. Organizarea așezărilor din cele mai vechi timpuri până în prezent.

Analiza întreprinsă de cercetători asupra modului de organizare al comunităților umane în timpurile străvechi a scos în evidență faptul că inițial satele erau întemeiate de unul sau mai mulți moși împreună cu familiile lor, și organizate în obști, iar pământul era stăpânit în devălmășie absolută lucru care s-a perpetuat o bună perioadă de timp la nivelul teritoriului țării noastre. Astfel, organizarea administrativă prefeudală românească era reprezentată prin obștile satești și uniunile de obști conduse de *cneji* și *voievozi*, iar cea juridică se ghida după legea nescrisă a pământului (*jus valachium, ritus valachicae*) păstrată și în perioada feudală. O altă entitate administrativă era organizare în cadrul unor

„țări” (*terrae*), formând o stare recunoscută constituțional, denumită *Universitas Valachorum*.

Impunerea dominației ungare asupra Transilvaniei a produs modificări semnificative din punct de vedere administrativ, iar în vederea întăririi apărării granițelor aceștia au colonizat în arealele sudice și estice marginale ale regiunii noi cucerite, grupuri de sași și secui, cărora le-au oferit vaste teritorii. Aceștia s-au organizat după următoarea structură: „*comuna, scaunul (sades), Universitatea*”, care a inclus și satele cu populație românească. Regii și-au rezervat de asemenea, un anumit teritoriu în cadrul Voievodatului, asupra căruia erau stăpâni și unde dreptul nobiliar nu se aplica care purta numele de „*Fundus Regius (Pământul crăiesc)*”, iar locuitorii erau obligați la plata unei rente anuale către rege și ajutor militar în caz de necesitate. Locuitorii satelor românești care aparțineau de acest teritoriu au avut o situație privilegiată până când au fost dăruite sașilor. Datorită toleranței de care beneficiau din partea regilor, al căror scop era atragerea acestora la religia catolică, aceștia au început să aplice un tratament defavorabil populației românești supunându-i la diverse dării, deposedări de terenuri, discriminări de tot felul și persecuții după modelul aplicat de nobili maghiari. Celelalte sate din restul teritoriului transilvan aparțineau domeniilor nobiliare și erau dependenți de stăpâni acestora, având ca obligație dările în bani și natura, efectuarea de zile de muncă, etc. și erau numiți iobagi (*iobagiones*).

Dacă sate din Ducatul Amlășului, Mărginimea Sibiului și Țara Făgărașului aparțineau de Pământul Crăiesc și ulterior au intrat sub jurisdicția Scaunelor și implicit a Universității Săsești, în Țara Hațegului încă de la începutul dominației ungare a fost recunoscută autonomia satelor românești pe care regii le considerau devotate. Acest fapt s-a datorat acceptării de către multe familii de cneji a religiei catolice și a maghiarizării în schimbul obținerii de privilegii.

După revoluția de la 1848 are loc o nouă organizare a Transilvaniei, principatul fiind împărțit în șase „*districte militare*”, care erau divizate în „*circumscripții*” și „*cercuri*”. În 1852 a fost făcută o împărțire definitivă în „*prefecturi*” și „*preturi*”, care cuprindea zece prefecturi. Apoi după 1870 s-a revenit la organizarea în comitate prin legea municipiilor din 1870. Ele erau divizate în „*cercuri*” care nu aveau personalitate juridică, fapt pentru care au fost create „*comunele*” cu personalitate juridică.

Următoarea organizare se va face după unirea din 1918. Aceasta a fost reglementată prin legea din 1926 ca urmare a unificării administrative, România Mare fiind divizată în „*județe*” și „*plăși*” și apoi cea din 1968 care se păstrează până în prezent și constă într-un număr de 41 de județe.

La sud de Carpați, vechea organizare prefeudală amintită mai sus, s-a păstrat până mai tâziu, adică până la momentul întemeierii Țării Românești de către Basarab I, în jurul anului 1300.

Împroprietărirea de către domnitori cu sate a unor persoane pe diferite criterii a devenit un model al perioadei feudale. Locuitorii satelor dăruite au fost nevoiți să lucreze pentru cei sub stăpânirea cărora intrau, fiind numiți „rumâni”, iar ceilalți care rămăseseră liberi trebuiau să dea o anumită cotă din produsele obținute și anumite sume de bani, către stat. Mai erau și clăcașii care nu erau subordonați stăpânilor feudali și doar lucrau pe pământurile acestora fiind obligați la plata unor dări sau executarea unor zile de clacă.

Împărțirea administrativă a teritoriului de la sud de Carpați era caracterizată încă din secolul al XIV-lea de prezența unităților politico-administrative, cunoscute sub

numele de „*judete*” sau „*judicii*” care semnificau conducător de oraș sau târg. Erau divizate la rândul lor în „*plaiuri*” cărora le erau subordonate satele, organizare care s-a păstrat până târziu, unele mai existând și în prezent. După Unirea din 1918, prima organizare teritorială a fost cea din 1926 când teritoriul a fost reorganizat în 71 de județe, 49 de plăși și 10 ținuturi. Din 1950 până în 1956 România a fost împărțită în regiuni și raioane, sectorul nostru integrându-se în Regiunea Argeșului și Regiunea Olteniei, urmată de cea din 1968 care se aplică și în prezent.

III. 3. Evenimentele istorice care au generat cauzele emigrării populației transilvănene

Emigrarea populației transilvănene către Subcarpații Getici a fost determinată de multiple cauze rezultate în urma unor evenimente istorice care s-au desfășurat în Transilvania și nu numai.

Pătrunderea ungarilor în Transilvania începând cu secolul al X-lea, și întărirea stăpânirii între secolele XI-XIII prin colonizări de *secui* și apoi *sași* au determinat nemulțumirea populației românești.

Noii oaspeți ai Transilvaniei au fost stimulați constant de regii imperiului prin acordarea a numeroase privilegii, pentru a avea susținerea și fidelizarea lor, fapt care i-a determinat să treacă treptat la subminarea proprietății obștești și a altor bunuri ale românilor. Coloniștii au fost stimulați și de emiterea unor documente cum ar fi diploma „*Bula de Aur*” emisă în 1224 de către regele Andrei al II-lea al Ungariei, în care erau stipulate numeroase drepturi, din care unele au fost interpretate tendențios de către aceștia și în defavoarea românilor.

Invazia tătarilor în Ardeal, între anii 1241-1243, a fost un alt eveniment istoric care a antrenat o deplasare a transilvănenilor peste Carpații Meridionali, mai exact către Nordul Olteniei, în cnezatul lui Litovoi, deoarece o parte din Muntenia fusese prădată de tătari, la fel și din Moldova. Stabilirea în acest perimetru este confirmată în Diploma Cavalerilor Ioaniți emisă de regele Bela al IV-lea în 1247 cu ocazia colonizării acestora în parte de SV a ținutului Olteniei, unde într-un pasaj al documentului regele le cerea acestora să nu primească emigranți din Transilvania, supuși regelui: „*țărani de orice fel și neam precum și sași, și nemți fără aprobare specială regală*” (conform Documentelor Hurmuzaki, citat de Meteș, Șt., 1971)

Un alt eveniment determinat de nedreptățile aplicate românilor de către sași a avut drept deznodământ declanșarea în 1382 a unei revolte populare care a cuprins regiunea Mărginimii Sibiului condusă de cnejii Vladimir și Căndea (din Rășinari).

O altă mișcare populară importantă din Transilvania a fost *Răscoala de la Bobâlna* organizată de țărani maghiari și români în anul 1437 și ale cărei cauze au fost de ordin economic. Organizatorii au fost înfrânți de către nobilii maghiari cu ajutorul secuilor și sașilor, care după acest moment au încheiat un pact de ajutor reciproc intitulat „*Unio Trium Nationum*” și prin care erau recunoscute trei națiuni cu drepturi politice, românii fiind excluși.

Ulterior un alt moment istoric, *Răscoala lui Gheorghe Doja* izbucnită în 1514, a influențat negativ viața românilor prin amplificarea măsurilor drastice printre care „legarea de pământ a iobagilor”, adică aceștia nu mai aveau dreptul să-și schimbe stăpânul feudal.

Bătălia de la Mohacs din 1526 dintre armata turcă și cea ungară care a avut drept deznodământ destrămarea Regatului Ungar și a culminat cu căderea Budei în 1541 a fost un alt eveniment istoric cu influențe nefaste asupra românilor deoarece aceștia vor suporta costurile noii puterii instalate. Transilvania a devenit *Principat Autonom sub Suzeranitate Otomană*, fapt care i-a adus impunerea altor taxe și biruri pe lângă cele deja existente. Cele trei națiuni recunoscute și-au atribuit noii drepturi prin revizuirea legislației, dintre care unele i-au afectat pe români, cum ar fi interzicerea acțiunilor judecătorești al acestora cu membrii pactului.

În Țara Românească situația era caracterizată de o instabilitate politică generată de domniile de scurtă durată prin influența otomanilor.

Un alt moment cheie pentru istoria întregului popor român și implicit a Transilvaniei a fost domnia lui Mihai Viteazu, inițial domnitor al Țării Românești, (1593-1601), apoi al Ardealului (1599-1600) și al Moldovei (1600), care și-a propus și a reușit să unească națiunea română chiar dacă pentru o scurtă perioadă de timp. Însă după uciderea lui Mihai Viteazu la Turda, pentru a-i descuraja pe românii care ar intenționa să pornească o nouă revoltă, au început persecuțiile acestora indiferent de statutul social: nobili, preoți, iobagi fapt care a determinat intensificarea fenomenului emigrațional.

În 1688 *Transilvania intră sub stăpânirea Austriei* condusă de dinastia Habsburgilor, iar în 1691 prin emiterea Diplomei Leopoldine de către Leopold I, cele trei națiuni politice (Unio Trium Nationum) și cele patru credințe (catolicism, calvinism, luteranism și unitarism) sunt menționate ca fiind oficiale, despre români nespecificându-se nimic.

Măsurile luate de regimul instalat au fost fiscalitate ridicată, confiscarea averilor în caz de neplată, distrugerile rezultate în urma operațiunilor militare frecvente, impunerea credinței catolice au determinat revolte populare printre care una de importanță a fost cea a nobilului maghiar Francisc Rákóczy, în perioada 1703-1711 susținută și de români. Mișcarea s-a încheiat cu pacea de la Satu-Mare (1711), benefică pentru nobilimea maghiară care accepta stăpânirea austriacă pentru că îi era garantată propria dominație și nefavorabilă românilor care nu acceptau credința catolică.

În 1762 generalul austriac Nicolae Adolf von Bucow a înființat patru regimente de graniță, militarizând granița Ardealului cu Țara Românească și Moldova. Regimul militar sever austriac, condițiile impuse la înrolare și obligativitatea militarului de-a trece la catolicism, nu au convenit românilor care au început emigrarea în masă, mai ales a celor din depresiunile marginale ale Transilvaniei.

Secolul a fost caracterizat de ample revolte populare ale românilor pentru apărarea credinței și recăștigarea drepturile pierdute de-a lungul timpului, revolte care au fost de cele mai multe ori înfrânte și au avut consecințe nefaste pentru participanții, fapt care a determinat cel mai puternic val de emigrare al transilvănenilor.

Răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan (1784-1785) a condus la desființarea iobăgiei din Ardeal și obținerea dreptului la învățătura al românilor, dar cu toate acestea fenomenul emigrațional a continuat din cauza menținerii celorlate măsuri amintite.

Unirea din anul 1859 realizată de *Alexandru Ioan Cuza*, a întezit fenomenul emigrațional transilvănean, atât prin politicile adoptate, favorabile țăranilor cât și prin faptul că simpla constituire într-o formă statală le dădea oamenilor sentimentul de siguranță și de apartenență, nu se mai simțeau tolerați și/sau excluși.

Reforma agrară din 1864 prin care era desființată iobăgia în cadrul proaspătului stat înființat, desființarea servituților și secularizarea domeniilor mănăstirești a dat un suflu nou dezvoltării vieții rurale prin împroprietărirea țăranilor.

Instaurarea *dualismului austro-ungar în Transilvania* în anul 1867, a fost încă un factor determinant al emigrației transilvănene pe fondul politicii de maghiarizare (impunerea limbii și nerecunoașterea altor etnii).

Fenomenul de emigrare masiv al românilor din Transilvania, a scăzut vertiginos odată cu *Marea Unire din 1918*, de la *Alba Iulia*, când s-a întemeiat *Statul Național Unitar Român*.

III. 4. Cauzele economico-sociale care au antrenat fenomenul emigrațional transilvănean

Negarea existenței ca națiune prin pactul din 1437, îngrădirea dreptului de a-și alege locul de muncă și chiar dreptul la liberă circulație (1514) prin „legarea de pământ” dată de interzicerea mutării de pe domeniu nobiliar, fiscalitatea ridicată rezultată din numeroase dării și taxe care au atins apogeul odată cu instaurarea regimului austriac, au constituit factori cauzali economico-sociali pentru emigrare. Dările existau la nivelul tuturor provinciilor românești, însă emigranții transilvăneni erau favorizați prin diferite facilități fiscale (scutirea ori reducerea pe o perioadă determinată de timp) de către domnitorii țărilor române lucru care a impulsionat fenomenul migrator.

Dările erau percepute din toate activitățile practicate și purtau nume semnificative, cele din Transilvania fiind următoarele: dijma, dijma porcilor, a oilor, stupilor, inului, vitelor; tretina, birul pământului, cens, darea capului, darea fumului, ș.a.

Procesul de maghiarizare demarat după revoluția de la 1848 a fost însoțit și de măsuri economico-juridice care au afectat populația românească prin confiscarea proprietăților celor care nu acceptau limba maghiară și credința catolică, și punerea în posesie a nobililor maghiari.

Fiscalitate a fost ridicată și în perioada dualismului austro-ungar, potrivit datelor statistice oferite de comitele Ștefan Bethlen, în ziarul Kelet din Cluj. Așadar, comunele ardelenesti iobăgești, care înainte de 1848 plăteau contribuțiune directă câte 150 de florini, sub dualism dau câte 3000, adică aproape îndouăzecit. Aceeași sursă afirmă că are cunoaștință de moșii pentru care sub absolutismul austriac (1850–1860) se plăteau câte 80 de florini dare directă, iar astăzi (în 1880) se plătesc câte 9000 de florini¹.

În acest context, al depozitării funciare și taxelor fiscale ridicate, numărul celor care au emigrat a crescut mai ales că Unirea Principatelor Române (1859) și împroprietările de după 1864 rezultate în urma Reformei Agrare a domnitorului Alexandru Ion Cuza au fost evenimente care au determinat o stabilitate politică în teritoriile de dincolo de Carpați.

¹(<http://www.historycluj.ro/Istorie/anuare/AnuarBaritHistorica2003/Iulian%20Vacarel.html>)

III.5. Cauze de ordin religios

Învățătura creștină a apărut în Transilvania după cucerirea Daciei de către romani, fiind treptat asimilată de populația băștinașă, deoarece dogmele sale erau mult apropiate de cele ale credinței acestora (crezul în nemurire).

Ulterior evenimentele care au avut loc pe plan extern s-au reflectat și în viața religioasă internă. Astfel, după anul 1054 când a avut loc Marea Schismă prin care cele două biserici, catolică și ortodoxă, s-au despărțit definitiv, a început un proces acerb de atragere a credincioșilor în vederea convertirii, mai ales din partea catolicilor care pentru îndeplinirea scopului apelau de multe ori la măsuri de constrângere a celor vizați și la ajutorul conducătorilor din țările cu aceea structură confesională. Deci opresiunile religioase asupra românilor transilvăneni au avut drept cauză apartenența regilor unguri la cultul catolic. Prozelitismul catolic a crescut în dimensiuni odată cu Cruciada a IV-a din 1204, când a avut loc cucerirea Constantinopolului, centru al ortodoxiei, de către armata apuseană (catolică), eveniment care a impulsionat activitatea de convertire a schismaticilor (ortodocșilor) prin orice mijloace. De exemplu, în Sinodul de la Buda din 1279, se ia hotărârea prin care preoților schismatici nu li se dea voie să țină cult dumnezeiesc și să construiască biserici, iar credincioșilor să nu participe la slujbe.

Cum era firesc și în Transilvania persecuțiile împotriva ortodocșilor au fost aplicate de regii unguri sub presiunea prelaților de la Roma, fiind luate numeroase hotărâri în acest sens. Acestea au fost perturbate o perioadă datorită pătrunderii reformei protestante în secolul al XVI-lea îmbrățișată de o mare parte din coloniști, fapt care a culminat cu recunoașterea de Dietă a patru credințe, cea ortodoxă fiind exclusă dar tolerată.

După instalarea puterii habsburgice (1688), ca urmare a insistențelor papale, autoritățile au trecut la aplicarea numeroaselor măsuri pentru a-i determina pe transilvăneni să *adopte catolicismul* ca să mai crească numărul credincioșilor deoarece acesta înregistrase scăderi prin trecerea coloniștilor la credința protestantă, dar și de a-i îndepărta pe români de religia ortodoxă care era comună cu a celor de peste munți, fapt care putea genera instabilitate politică. Soluția găsită a fost aceea de acceptare a Bisericii Unite cu Roma care a luat naștere ca un compromis la nivel dogmatic în acceptarea unor norme catolice, dar cu păstrarea integrală a ritului și cultului bizantin.

Metodele aplicate de iezuiți (cu ajutorul armatei austro-ungare și a preoților care au acceptat unirea) credincioșilor ortodocși pentru nesupunere și neîmbrățișarea noii credințe, precum confiscarea și distrugerea bunurilor, întemnițarea, numeroasele bătăi și pângărirea ritualurile din decursul vieții unui om, de la botez, mărturisire, cuminecarea, cununia, până la înmormântarea, prigonirea preoților, au fost principalele cauze care au amplificat emigrația pe parcursul secolului al XVIII-lea.

În lupta pentru păstrarea credinței ortodoxe s-au angrenat pe lângă populația de rând și membri ai clerului, din care amintim pe călugărul Sofronie de la Cioara (județul Alba), dar și personalități ale Școlii Ardelene (Inocențiu Micu Klein, Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Simion Barnuțiu, Alexandru Papiu Ilarian, Nicolae Densușianu și Andrei Șaguna) care au acceptat sau au fost botezați în noua religie rezultată.

CAPITOLUL IV AREALELE ȘI ZONELE DE STABILIZARE A POPULAȚIEI IMIGRANTE TRANSILVĂNENE

Emigrația populației transilvănene către arealele extracarpatice a condus automat la apariția sau devoltarea de așezări ca urmare a stabilirii populației aici.

Subcarpații Getici prin poziția lor în proximitatea Carpaților Meridionali și a numeroaselor atribute oferite de condițiile fizico-geografice și antropice (vechea locuire, populație de aceeași limbă și confesiune) au constituit cu ușurință un spațiu de contiguitate transilvăneană.

O mare parte a populației care a emigrat s-a ocupat de păstorit și de aceea mulți au preferat să se așeze în arealele de la poalele Carpaților pentru a-și putea continua această activitate. Desigur, unii dintre ei s-au reprofilat prin orientarea către alte activități cum ar fi cele negustorești sau ale prelucrării lemnului, pădurile deținând suprafețe extinse în acest areal și unele dintre ele au fost defrișate pentru obținerea terenurilor agricole, din categoria celor arabile sau a pășunilor (care erau necesare pentru hrănirea animalelor).

Prin urmare, în sectorul Subcarpaților Getici s-au conturat numeroase nuclee de așezări cu imigranți transilvăneni, numiți de către populația băstinașă după cum s-a arătat în cercetările efectuate de precursorii noștri (N. M. Popp, 1933, 1940; I. Conea, 1939, ș.a) cu apelativul de „ungureni” pentru că proveneau din teritoriul aflat sub ocupație ungară și austro-ungară.

Dacă în trecut specificul „ungurenesc”, datorită apropierii temporale de perioada fluxurilor emigraționale, se mai păstra într-un număr mai ridicat de sate din Subcarpații Getici, în prezent numărul acestora s-a redus, multe din elementele transilvănene (obiceiuri, tradiții, port popular, folclor, grai, ș.a) fiind asimilate sau păstrându-se parțial.

Studiul nostru a avut ca scop identificarea așezărilor în care acest specific s-a mai păstrat și care sunt elementele care s-au conservat până în prezent, precum și reliefația percepției pe care o mai au locuitorii asupra descendenței lor ardelenice și apartenenței la spațiul mental „ungurenesc”. Am făcut și o incursiune în istorie pentru a încerca să stabilim cât mai exact pentru fiecare localitate analizată momentul primar al sosirii transilvănenilor, fluxurile ulterioare, circumstanțele în care s-au petrecut și impactul pe care l-au avut asupra comunităților locale sau învecinate existente la acea dată.

Ca atare, am supus introspecției așezările din sectorul Subcarpaților Getici prin raportarea la divizarea sectorială a acestuia făcută de Gr. Pop (2006), și anume: Sectorul Subcarpaților dintre Dâmbovița și Bistrița Vâlceană și cel dintre Bistrița Vâlceană și Motru.

O atenție deosebită am acordat și axelor de comunicație reprezentate de drumurile conturate de-a lungul văilor carpatice și de potecile montane folosite de transilvăneni pentru a răzbate în țările române. Folosirea potecilor alpine era prioritară pentru emigranții deoarece acestea erau slab supravegheate și pe care mulți le cunoșteau pentru că erau păstori, și astfel se făcea trecere prin așa-numita „*vamă a Cucului*”, cum erau numite cărările ascunse din munți, unde nu mai era nevoie de răvașul de trecere, iar bunurile nu mai erau inventariate.

În localitățile din sectorul Subcarpaților Getici s-a stabilit un mare număr de emigranți proveniți din așezările situate în depresiunile sudice transilvănene.

Din depresiunea Făgărașului a emigrat un mare număr de populație de la Avrig, Porumbacu, Corbi, Viștea, Arpașu, Ucea, Sâmbăta și Recea care s-a stabilit în principal

în sectorul Subcarpaților Getici de la est de Olt și mai puțin în cel de la vest. Apoi din depresiunea Sibiului, de la Jina, Poiana, Rod, Tilișca, Săliște, Sibiel, Gura Râului, Rășinari, Mohu, Veștem, Miercurea Sibiului, ș.a s-au conturat direcții de emigrare la nivelul ambelor sectoare subcarpatice pentru că acest areal a fost un rezervor de populație, a cărui ocupație principală reprezentată prin păstorit implica un număr ridicat al șeptelului și prin urmare necesita o suprafață însemnată de pajiști alpine. Interesant este și faptul că cel mai bine s-a conservat specificul transilvănean în așezările „ungurenești” (Corbi, Băbeni, Vaideeni, Polovragi, Novaci, Crasna) în care cei care le-au întemeiat au provenit în număr mare din depresiunea Sibiului. În cazul Țării Hațegului fluxul migratoriu nu a fost atât de puternic către Subcarpații Getici, ci mai degrabă către depresiunea Petroșani și implicit culoarul Jiului de Vest, unde există așezări sau sate pereche al cărui nume s-a format prin derivare de la cel hunedorean și astfel, indică originea locuitorilor: Petros - Petroșani, Paroș - Paroșeni, Coroești - Coroești de Jii, Uric - Uricani, Livadia - Livezeni, Valea Lupului - Lupeni, Mățești - Mățești de Jii, Râul Bărbat - Bărbătenii de Sus - Bărbătenii de Jos, Hobița - Hobiceni - Hobița².

În cadrul sectorului dintre Dâmbovița și Bistrița Vâlceană am analizat următoarele așezări: Valea Mare-Pravăț, Mioarele, Lerești, Câmpulung Muscel, Albeștii de Muscel, Godeni; Poienari de Muscel, Berevoiești, Corbi, Domnești, Brăduleț, Arefu, Corbeni, Albești de Argeș; Cicănești, Sălătrucu, Șuici, Cepari, Sălătrucel, Berislăvești, Runcu și Băbeni în care am constatat păstrarea elementelor specificului „ungurenesc” în diferite proporții.

În sectorul dintre Bistrița Vâlceană și Motru am inventariat următoarele așezări, ca urmare a studiilor întreprinse de înaintașii noștri: Vaideeni, Polovragi, Baia de Fier și Bumbești-Pițic, Novaci, Crasna, Benghești-Ciocadia și Săcelu, Schela, Târgu Jiu, Bâlteni, Stănești, Runcu Peștișani, Tismana, Padeș, Dănești, însă am supus analizei doar pe cele în care elementele specifice spațiului „ungurenesc” s-au mai conservat într-o oarecare măsură.

Tot în acest capitol am făcut o retrospectivă a cadrului legislativ referitor la păstorit din secolele trecute, precum și o expunere a celui național și european actual referitor tot la această activitate. Acest studiu ne-a indicat faptul că normele europene sunt flexibile și nu ne cer renunțarea la specificul tradițional, ba dimpotrivă, printr-o adaptare a cadrului legislativ românesc la acestea și alcătuirea lui în funcție de nevoile crescătorilor de animale ar contribui la eficientizarea și dezvoltarea acestei activități.

² Vuia, R. (1926), *Țara Hațegului și regiunea pădurenilor*, Lucr. Instit. de Geogr. al Univ. din Cluj, Vol. II, Tiparul Ardealul, Cluj-Napoca.

CAPITOLUL V

SPAȚII MENTALE GENERATE DE FENOMENUL EMIGRĂRII TRANSILVĂNENE

V. 1. Problema spațiului mental

În cadrul României au fost identificate trei tipuri majore de spații mentale: „spații mentale provinciale, spații mentale specifice etnografice, spații mentale habitacionale, la care se adaugă un spațiu mental derivat, cel metropolitan, generat de orașul capitală” (P. Cocean, 2005).

Spațiile mentale provinciale au luat naștere odată cu apariția provinciilor istorice românești Moldova, Țara Românească, Dobrogea, Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș având loc definitivarea lor de-a lungul timpului îmbrăcând caractere specifice care au fost influențate și de evenimentele istorice.

Imigranții transilvăneni s-au așezat în satele deja existente ori au întemeiat altele noi, inițial păstrându-și ocupațiile, tradițiile, obiceiurile și portul popular aproape intact, dar au fost și cazuri când au adoptat cutumele pământenilor. Astfel, au apărut sate unde „ungureni” au fost o comunitate aparte, ori unde i-au asimilat pe pământeni, și sate în care aceștia au fost asimilați de pământeni.

Interacțiunea dintre populația sosită și cea băștinașă a produs schimbări la nivelul mentalului ambelor părți, uneori apreciativ, iar alteori peiorativ. De exemplu, denumirile de „ungureni” ori de „bârsani”, atribuite imigranților transilvăneni, reflectă percepția „pământeană” legată de apartenența celor dintâi la Regatul Ungariei și la o entitate veche de civilizație românească, numită „țară” (Țara Bârsei), în cel de-al doilea caz.

Cu toate că actualmente nu mai este necesară se impune următoarea precizare, și anume că ambii termeni, „pământeni” și „ungureni”, definesc populația românească cu același trunchi comun daco-roman, expunerea problemei sub cele două nume, având rolul de a respecta obiectivele studiului nostru, și nu de a defini două popoare diferite.

V. 2. Formarea spațiilor mentale provinciale oltean și muntean

Spațiile mentale provinciale, oltean și muntean s-au formate de-a lungul timpului pe eșafodul celor două provincii românești, Oltenia și Muntenia, care la rândul lor s-au constituit prin unirea primelor formațiuni prestatale românești. Aceste spații mentale provinciale întrunesc caracteristici aparte, cu o individualitate bine conturată.

Stabilirea imigranților în arealele extracarpătice a contribuit la conturarea unor „enclave spațiale mentale” (P. Cocean, 2005) ale spațiului transilvănean în cel oltean (la Băbeni, Vaideeni, Polovragi, Novaci, e.t.c), respectiv în cel muntean (la Corbi, Galeș, Berevoiești, etc). Cele două spații provinciale, oltean și muntean, conțin spații mentale etnografice suprapuse peste sectorul Subcarpaților Getici, divizate astfel: *gorjean*, *vâlcean*, *argeșan*, *muscelean*, cu inserții ale spațiului mental transilvănean, pe care îl vom numi spațiu mental „ungurenesc” deoarece întrunește caracteristici specifice diferite de ale celui din care s-a desprins prin faptul că s-a îmbogățit cu noi elemente și în același timp a pierdut o parte din cele vechi.

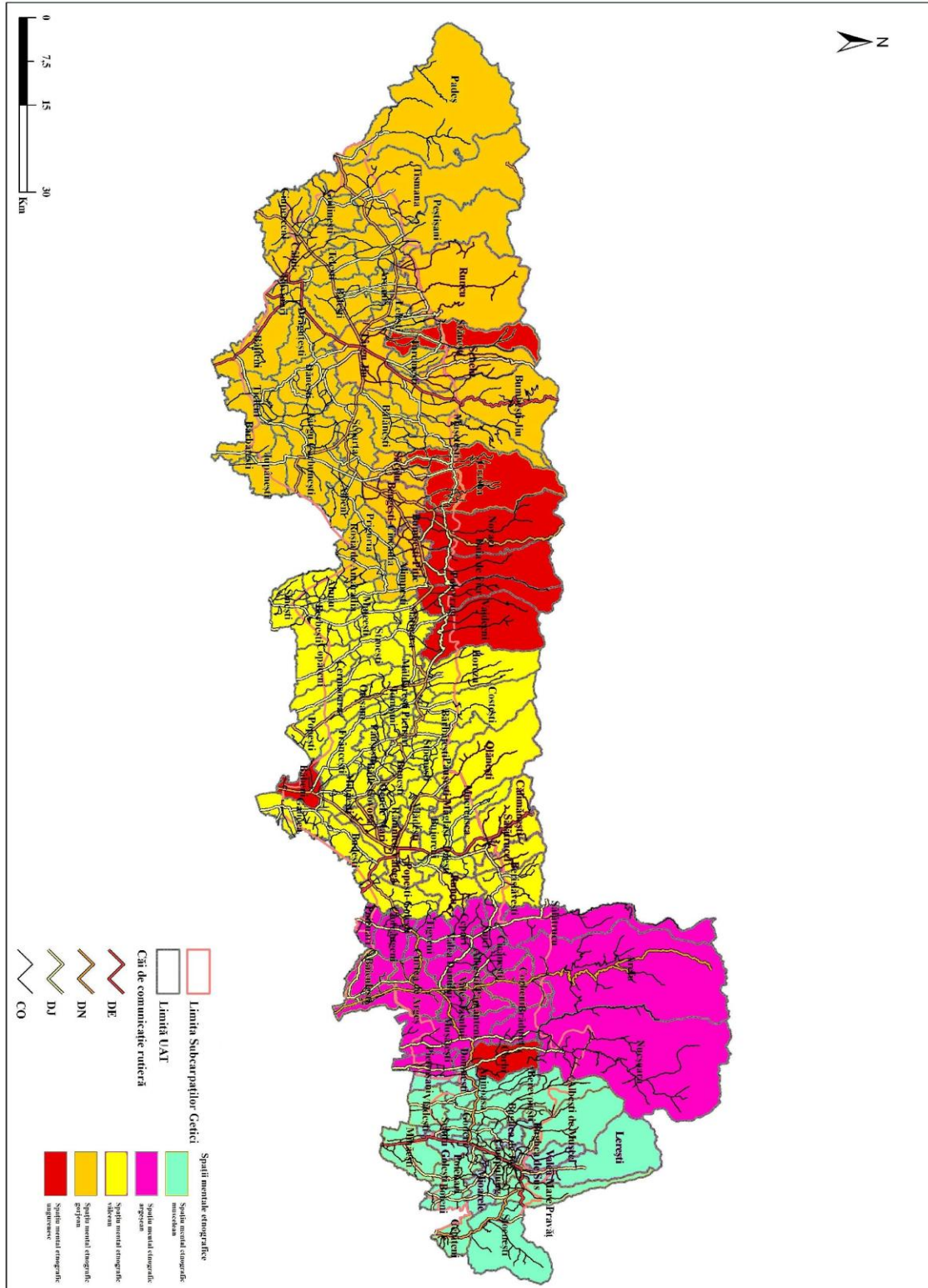

Fig. 1 - Spațiile mentale etnografice din Subcarpații Getici

V. 3. Poziția spațiului mental „ungurenesc” în cadrul spațiului mental românesc

Spațiul mental „ungurenesc” format din elementele spațiului mental provincial în interacțiunea cu spațiile mentale etnografice extracarpatică (cu referire în continuare la cele care vizează Subcarpații Getici), și-a conturat o identitate proprie cu specificitate aparte. Acesta s-a divizat la rândul său în spații mentale habitabile datorită influențelor primite prin transpunerea în zonele extracarpatică (vaidean, novăcean, corbean, etc.).

Elementele care au fost determinante în păstrarea până astăzi a specificului „ungurenesc” în localitățile din Subcarpații Getici sunt, în principal, următoarele: numărul mare al imigranților, promovarea continuă a descendenței transilvănene, păstrarea obiceiurilor, tradițiilor și portului popular.

În concluzie, spațiul mental „ungurenesc” este o reflexie a spațiului mental ardelean în spațiile mentale oltean, muntean și modovean care a luat naștere prin emigrarea populației din Transilvania din cauza evenimentelor istorice, economice, politice, religioase și sociale defavorabile către regiunile extracarpatică și care a persistat de-a lungul timpului datorită păstrării și transmiterii generațiilor viitoare a obiceiurilor, tradițiilor, portului popular, folclorului, arhitecturii, percepției asupra vieții și promovării descendenței transilvănene de către populația imigrantă.

V. 4. Structura spațiului mental „ungurenesc”

Structura spațiului mental „ungurenesc” respectă alcătuirea spațiului mental românesc, luând acea formă piramidală în care baza sau fundamentul este reprezentată de „pământ”, căruia îi urmează în conștiința umană *casa* (gospodăria), apoi *neamul* identificat prin familie, dar și etnie, ca la nivelul următor să fie plasată *cutuma*, lege necrisă marcată de obiceiuri, tradiții, folclor, urmată de *mit*, rod al explicării fenomenelor neînțelese de om cărora le atribuie valențe supranaturale, iar în vârful piramidei este plasată „*Divinitatea*” care veghează asupra tuturor (P. Cocean, 2005).

Pământul este identificat prin locul natal, prin proprietate și a avut o semnificație sacră atunci când împrejurările i-au determinat pe transilvăneni să-l părăsească, ruptură care a generat sentimentul durereros de dezrădăcinare. Prin deplasarea și stabilirea în alte teritorii aceștia au suferit mutări în cadrul mentalului, iar locurile de unde au plecat nu au fost uitate, dovada fiind botezarea noilor așezări cu nume identice sau derivate din cele părăsite (Galeș - Argeș / Galeș - Sibiu, Berevoiești - Argeș / Berivooi - Brașov, etc.).

Cu toate acestea respectul și dragostea pentru pământul roditor și dătător de viață, cu pășuni și fânețe bogate, au fost aplicate cu aceeași intensitate și în cadrul spațiilor în care s-au stabilit.

Casa (*gospodăria*) prezintă caracteristici aparte în cazul „ungurenilor” ca urmare a ocupației principale a acestora și este alcătuită din mai multe trupuri. Astfel, casa ca și amplasament este situată în vatra satului, aici desfășurându-se activitățile premergătoare vâratului sau iernatului oilor, ea fiind și locul de referință pentru ciobani. Aici trăiesc și își desfășoară activitatea familiile ciobanilor spre care sunt direcționate veniturile și de asemenea este locul de reuniune a tuturor membrilor acesteia

Al doilea loc în mentalul ciobanilor perceput ca fiind *acasă* este *stâna*. Aceasta este reprezentată prin construcțiile și acareturile necesare pentru desfășurarea activității

pastorale. Stâna în mentalul ciobanului este uneori mai presus decât casa deoarece reprezintă atât construcția pentru locuit, dar și locul unde se desfășoară cea mai mare parte din viață prin practicarea activității pastorale. Casa are rolul de a adăposti familia care este strâns legată de *neam*.

Neamul are conotații puternice în percepția „ungurenilor”, aceștia fiind un grup social mai interiorizat asemenea ascendeților lor.

Cei care vroiau să practice păstoritul trebuiau să dețină anumite calitățile care implicau deprinderi ce erau dobândite încă din copilărie și ale căror taine le cunoștea doar comunitatea respectivă, de aceea cei care nu făceau parte din această categorie erau în majoritatea cazurilor excluși. De asemenea erau și mai sunt încă preferate afacerile în interiorul neamului, iar căsătorile vizau candidați care aveau această ocupație pentru a nu se risipi venitul, dar și pentru că aceștia cunoșteau rânduieșii de la stână. Aceste caracteristici s-au transplatat peste Carpații și alcătuiesc alături de altele, *spațiului mental „ungurenesc”*, care din acest punct de vedere a generat un *spațiu mental închis*.

Obiceiurile, tradițiile și folclorul moștenite din strămoși și adaptate timpului sunt reflectate de *cutumă*, legea nescrisă transmisă pe cale orală din bătrâni. Creațiile materiale și spirituale, originale și unice, în formele de manifestare nu au încununit doar viața ciobanilor acolo în vârful muntelui, ci și cultura populară românească. Ele au fost transmise din generație în generație, unele suportând modificări structurale, vagi sau esențiale. Pentru cei care se ocupau de păstorit, deci implicit și pentru „ungureni”, era reprezentativă organizarea „*Târgurilor de două țări*” (I. Conea, 1957) sau *Nedeile* cum mai erau numite. Aceste aveau un rol economic reflectat prin schimbul de produse, arvunirea unor munți pentru anul pastoral următor, arvunirea lucrătorilor pentru stână și stabilirea „*tovărășiilor*” între proprietarii de oi.

Existau niște repere temporale bine stabilite după care se desfășura viața comunității și familiei care duceau la împărțirea timpului între muncă și odihnă realizând un echilibru esențial pentru păstrarea vitalității persoanei, lucru care a condus la nașterea un *calendar pastoral* decalat de cel civic.

Evenimentele pozitive sau negative care au apărut și s-au manifestat în viața sa, morfologia mai aparte a unor locuri pe care le-a străbătut, fenomenele meteorologice, și în general toate cele ale căror mod de manifestare și desfășurare nu a putut fi descifrat de mintea sa, au fost explicate prin proiecția lor în supranatural, și prin crearea *mitului*.

Două dintre cele mai cunoscute mituri românești, Mitul Mioritic și Mitul Dochiei, fac referire la activitatea pastorală și vechimea acesteia pe teritoriul țării noastre.

Legendele privind descălecatul lui Negru-Vodă sunt numeroase în arealul muscelan și cu o circulație de amploare pe văile Vâlsanului și Râului Doamnei

Toate sunt subsumate *Divinității* care se află deasupra tuturor, localizată în bolta cerească, veghind la buna desfășurare a lucrurilor.

Vorbim de un popor de confesiune ortodoxă în proporție covârșitoare, iar regiunea analizată e cea mai puțin afectată de prezența altor religii, asta și datorită numărului mic de persoane de altă structură etnică (excepție țiganii care prin comportamentul lor nomad se adaptează la credința țării în care se stabilesc), fapt care o pune în top la nivelul teritoriului țării noastre și ca atare cel căruia i se aduc rugă de mulțumire sau cerere este Dumnezeu, simbolul suprem al credinței creștine.

Această pondere confesională ridicată s-a manifestat și de-a lungul veacurilor trecute în această regiune, fiind unul din argumentele motivante pentru românii ardeleni

care din cauză evenimentelor nefavorabile create de dominația străină, au ales să emigreze.

Datorită confortului financiar sporit „ungureni” au putut contribui semnificativ la construirea, înfrumusețarea și îngrijirea numeroaselor biserici din acest sector subcarpatic, dovada fiind dată de existența în pisaniile acestora, în hrisloavele și în documentele vremii a numelor și uneori chiar a ocupației și originii acestora.

Nevoia de exprimarea a dragostei față de Divinitate a îndemnat omul la zidirea unor construcții mai mici, *troițele*, unde să-și poată exprima ruga de cerere sau mulțumire și atunci când era ocupat cu treburile cotidiene. Legat de arhitectura troițelor am observat similitudini între cele din Mărginimea Sibiului și cele din localitățile cu „ungureni”³. Picturile exterioare și interioare deosebite sunt primele care atrag atenția, apoi acoperișul, dar și modul de încheiere a construcției.

V. 5. Elemente definitorii ale spațiului mental „ungurenesc”

V. 5. 1. Elemente actuale ale limbajului ardelenesc care se mai păstrează în localitățile de „ungureni”.

Existența unui fond de cuvinte și expresii cu iz regional transilvănean a fost mai bogat în satele de „ungureni” din Subcarpații Getici, dar în prezent numărul acestora a scăzut din cauza reducerii drastice a fenomenului emigrațional în contextul istoric apărut, și anume formarea statului român cu consecințele rezultate, care au condus la uniformizare, sedentarizarea populației și dezvoltarea învățământului cu impunerea unui cadru de norme lingvistice.

În prezent multe dintre cuvintele și expresiile care se mai folosesc, vizează activitatea de la stână, elemente ale portului popular, obiceiurilor și tradițiilor. Restul au dispărut, au fost înlocuite ori s-au transformat sub influența graiurilor oltenesc și muntenesc.

Așadar semnalizăm prezența unor particularități în vorbirea curentă populară ca: redarea unui „u” final în pronunțarea unor forme verbale și nominale (a umblatu, mi-l gatu); închiderea vocalei *a* în *o* la verbele auxiliare în cazul formelor de la perfectul compus ale modului indicativ (*o mers, o fost*); palaterizarea unor consoane datorită prezenței vocalei *i*: *ghine* (bine), *chicioarele* (picioarele); întărirea unor verbe sau a unor substantive (să *ne petrecem*); atribuirea unei conotații diminutive cuvintelor, prin adăugarea teminației – *or* (*stogușor, podișor*); expresii regionale (*tulesc ciobanii* - coboară de la munte, *Domnu Drăguțu, să ne ajute!*); inversiuni topice (*drag v-ar fi, duce-m-aș*); denumiri ale pieselor și ornamentelor portului popular: (*șurțe, ciupag-slop, ciocănele, flodor, îmбетire*); denumiri ale uneltelor de la stână: *bâtâi* (putinei), *mâtcă* (bătătoarea untului) sau altele (*bade, văruț/văruță - cousin*).

³ Vezi figurile nr. 20 și 21 de la pagina 136

V. 5. 2. *Decorarea locuințelor și realizarea obiectelor vestimentare și de uz casnic.*

Altă marcă a spațiului mental „ungurenesc” care a trebuit luată în calcul este legată de prezența elementelor de înfrumusețarea a locuinței „ungurenilor”.

Cum era și normal țesăturile erau executate din produsele primare rezultate din creșterea animalelor, și anume: lână, cânepă, păr de capră și mai rar bumbac, materii care erau prelucrate și vopsite în prealabil. Femeile „ungurence” au păstrat ca și în cazul portului popular, acea sobrietate caracteristică în executarea țesăturilor și cusăturilor. Din decorarea casei tradiționale „ungurenești” este de nelipsit țolul de pe pat țesut din lână în război în carouri albe și gri, scoarță pentru îmbrăcarea pereților care era realizată prin îmbinarea a cel mult trei culori, iar motivele alese erau în general cele geometrice. Cusăturile conțineau motive inspirate din viața pastorală cu elemente din peisajul montan. Pe pat și chiar pe podea mai erau puse și blănuri argăsite de oaie.

Unii „ungureni” se ocupau de prelucrarea produselor animaliere în vederea realizării vestimentației, iar dintre aceștia se remarcă cojocarii. Blănurile și pieile erau prelucrate cu multă pricepere și măiestrie rezultând *bitușele* și *cojoacele* scurte purtate la sărbători, alături de căciulile din blană de miel și *chimirele* reprezentative în acest sens.

Prelucrarea lemnului pune accentul pe realizarea mobilierului sculptat și pictat și a recipientelor folosite la stână (hârdaie, putini), dar și pe sculptarea porților și a unor obiecte de uz casnic (linguri sculptate și decorate cu lăntișor din zale de lemn, blide, furci de tors artistic, fuse, suveici).

V. 5. 3. *Portul popular*

Costumul popular „ungurenesc” caracterizat printr-o sobrietate și eleganță aparte datorită croiului, pieselor care îl compun și cromaticii culorilor, alb și negru, mai deține obiecte vestimentare care au fost executate după tehnica veche specific transilvăneană reprezentată de cămașa bărbătească cu „*barburi*” și *cămașa femeiească*” cusută prin tehnica „*urzit pe fir*”, conform cercetărilor de până acum (N. Dunăre, 1963) care s-au transmis peste Carpați.

Ca atare, la bărbați, costumul popular este alcătuit din: cămașă cu cruce în față și spate (*barburi*), executată după tehnici moderne, dar mai există pe alocuri, prin lăzile de zestre ale bătrânilor și modele vechi, apoi ilic sau vestă din postav negru, bitușă - cojoc lucrat din piei de miel (iarna), brâu lat (*chimir* - din piele), cioareci (*ițari*), opinci sau cizme, pălărie mică mocănescă (*clop*), căciulă de miel cu calotă înălțată și fundul rotund.

Costumul femeiesc se compune din: basmaua, cămașă cusută cu ață neagră (*arnici*, mătase), vestă din catifea neagră sau stofă, bitușe sau pieptar din blană cu broderii de culori diferite și ornamente florale sau geometrice, fustă de culoare albă care se plisează mărunț, șoarte negre țesute din lână, brăcirile lucrate în război din fire multicolore, opinci sau cizme.

În Subcarpații Getici am făcut o inventariere a localităților în care costumul popular „*ungurenesc*” s-a impus total sau parțial, acestea fiind: Mioarele, Berevoiești, Corbi, Galeș, Runcu, Sălătrucel, Berislăvești, Băbeni, Vaideeni, Polovragi, Baia de Fier, Novaci, Stănești, Crasna, Bumbești-Jiu, Schela, Tismana, Peștișani, Runcu (la Bâlta), Mușetești, Bengești.

V. 5. 4. Trăsături comportamentale definatorii ale „ungurenilor” și descendenților acestora.

Trăsăturile comportamentale ale individului sunt reflexii ale mediului în care a trăit acesta, iar catalogarea lor ca specifice unei comunități dintr-o regiune geografică s-a datorat menținerii unei stări de fapt similare pe o perioadă de timp care i-a determinat pe aceștia să le transmită și urmașilor.

Îngrădirea numeroaselor drepturi aplicată românilor transilvăneni, de către dominația străină, precum și cunoașterea caracterului individualist al coloniștilor, a determinat în mentalul acestora o limitare la resursele disponibile și punerea accentului pe realizarea interesului personal și familial, lucru s-a imprimat și la nivel comportamental generând acea zgârcenie care le-a fost atribuită mult timp, dar care a venit de fapt din nevoia de a duce o viață mai bună și care de fapt a fost cumpătare.

Domolitatea vorbelor vine ca o completare a acestei trăsături și în prezent este reflectată prin detașarea și înțelepciunea cu care aceștia tratează aspectele societății actuale, dar și reținerea evidentă când e vorba de situația economică a familiei.

Mândria a fost de multe ori echivalentă cu înfumurarea ca urmare a situației financiare mai bune, dar și a spiritului întreprinzător de care dădeau dovadă. Însă are de fapt o altă latură în mentalul „ungurenilor”, și anume cea izvorâtă din bucuria practicării activității pastorale și a păstrării elementelor culturii spirituale, lucru care este tratat totuși zeflemitor de o mare parte a societății noastre actuale.

Adaptabilitatea a fost iarăși o însușire a „ungurenilor”, susținută însă de spiritul umanitar și conștiința de conaționalitate caracteristice pământenilor, care prin conlucrare cu cele menționate anterior au contribuit la sedentarizarea populației și dezvoltarea așezărilor.

V. 5. 5. Specialități culinare transilvănene reflectate în gastronomia din Subcarpații Getici

Alături de componentele definatorii ale spațiului mental „unguresc” amintite anterior trebuie să le menționăm și pe cele referitoare la specialitățile culinare rezultate din prepararea produselor obținute în urma activității pastorale și nu numai, care dețin influențe transilvănene. Dintre acestea amintim pe cele mai cunoscute: „*ciorba de oaie*”, „*tocanul de oaie*”, „*balmoșul*”, „*bulzul*” și „*varza cu pisătură*”, la care chiar denumirea are nuanță transilvăneană.

Prepararea acestor mâncăruri s-a extins la nivelul teritoriului românesc, însă originea lor este în arealele pastorale dezvoltate inițial pe cununa carpatică, iar la nivelul Subcarpaților Getici aceste încă sunt nelipsite din meniul evenimentelor pozitive sau negative din viața omului și la festivalurile folclorice locale, chiar dacă sunt asociate cu altele, și le-am găsit la: Corbi, Galeșu, Băbeni, Vaideeni, Polovragi, Baia de Fier, Novaci, Crasna și Stănești.

CAPITOLUL VI

TOPONIMIA ȘI ANTROPONIMIA, INSTRUMENTE ALE IDENTIFICĂRII DESCEDENȚILOR „UNGURENILOR”, ÎN SUBCARPAȚII GETICI.

O dovadă a stabilirii emigranților transilvăneni în Subcarpații Getici este dată de existența toponimelor și antroponimelor care au corespondență în Transilvania, cu o privire specială asupra celor întâlnite în partea de sud a acesteia.

În cele mai multe cazuri la stabilirea în regiunile extracarpatiche transilvănenii au optat pentru un trup de vatră separat în cadrul localității în care au sosit, evitând amestecarea cu băștinași, lucru stipulat și de documentele domnești. Pentru a se face diferența între ei și băștinași, a fost dat sau atașat un nume așezărilor în care s-au stabilit ori întemeiat, analiza acestora fiind importantă în demersul cercetării.

În arealele extracarpatiche apariția toponimelor și antroponimelor provenite pe filieră transilvăneană, ca rezultat al deplasării populației în decursul istoriei, a avut la bază două percepții asupra spațiului, una transilvăneană și alta pământeană, care a influențat formarea acestora.

Pe baza studiilor întreprinse de predecesorii noștri și a cercetărilor efectuate de către noi în teren, am mai identificat o serie de nume transplatare ca urmare a fenomenului emigrațional care s-au păstrat până în prezent.

Relația dintre toponime și antroponime are o mare relevanță, mai ales în cazul nostru, însă am decis tratarea lor individual, chiar dacă uneori vom mai face trimiteri la unele sau altele.

În cazul toponimelor am identificat următoarele grupuri cu relevanță pentru subiectul studiului nostru:

- Oiconimele din Subcarpații Geici care au un corespondent identic în Transilvania, reprezentat printr-un toponim ori un antroponim, din care amintim: *Mărcuș* - cartier al orașului Câmpulung provenit de la denumirea satului Mărcuș din Covasna; *Galeșu* - sat component al comunei Brădulețu (Argeș) al cărui nume vine de la satul Galeș, aparținător de orașul Săliște din Sibiu; *Valea Iașului* - sat component al comunei omonime din Argeș, care are corespondent pe satul Iași al comunei Recea, (Brașov) dar și *Iași*⁴ numele unei proprietăți din comuna Berevoiești (Argeș); *Vaidei* - sat component al comunei Stănești din Gorj omonimul său fiind Vaidei, din comuna Romos, Hunedoara. De la numele acestuia provine cu siguranță și derivatul vâlcean *Vaideeni*.

- Oiconime care s-au format prin derivare dintr-un antroponim ori toponim de proveniență transilvăneană, din care redam: Berevoiești (sat al comunei omonime, Argeș) vine de la numele Bera, Berivoi ori satul Berivoi divizat în Berivoii Mari și Berivoii Mici, care aparțin de comuna Recea, județul Brașov; Mănești (sat al comunei amintite anterior), format de la antroponimul Man, Tămășești (comuna Bălești, județul Gorj) - numele vine de la antroponimul de la Tămaș, specific în Transilvania care conform studiilor lingvistice ar proveni de la numele Toma prin derivație din maghiară, Dăbăcești de la Doboka - Dabacevschi - Dăbăcescu⁵.

⁴ Dragu, Gh. (1973) citat de Boamfă, I., (2007), p. 298.

⁵ Vezi și Capitolul IV. *Areele și zonele de stabilizare a populației imigrante transilvănene.*

- Oiconime formate din apelativele atribuite transilvănenilor de către populația băștinașă: Ungureni -2, (sate în Brăduleț și Valea Iașului, Argeș), Ungureni (sat în comuna Dănești, Gorj), Căpățâneni-Ungureni, Albeștii-Ungureni și Oeștii-Ungureni; de la Bârsan avem Bârsești (comuna Mihăești, Vâlcea), Bârsești (localitate componentă a municipiului Târgu Jiu, Gorj) și Bârzești (comuna Bărbătești, Vâlcea). Am mai recenzat următoarele toponimele compuse tot cu apelative: *Poiana Ungureanului* (Cicănești), *Scoaba Ungureanului*, *Pârâul Ungureanului* și *Scoaba Jinarului* în satul Gornăcel, comuna Schela, județul Gorj, ultimul indicând cu exactitate originea proprietarului, (comuna Jina, județul Sibiu).

- Toponimele formate ca urmare a desfășurării activității pastorale, dar și a prezenței „ungurenilor” în Subcarpații Getici: *Capra*, *Berbecul*, *Dealul Oii*, *Plaiul Oii*, *Muchia Berbecului* (geomorfonime și oronime), *Pârâul Calului*, *Pârâul Mânzatului* (hidronime), *Drumul Oii* (hodonime), *Vf. Nedei -Parâng*, *Nedeuța*, *Padina Nedeiului*, *Nedei* – Vaideeni (rezultate în urma desfășurării sarbatorilor ciobanești), *Întărcătoare*, *Cășeria*, *Piscul Colibelor Stânile*, *Săiele* (inspirate din numele construcțiilor, anexelor și terenurilor legate de activitatea păstorească).

- Toponime formate datorită practicarea unor lucrări agricole care au dus la modificarea peisajului sau care fac referire la aspectul acestuia: *Laz*, *Lazuri*, *Lăzulețe*, *Bărc*, *În Bărc*, *Barcane*, *Bărcaciu*, *Brădățel(e)*, *Răchiți(ele)* etc

- Toponime care au luat naștere prin atribuirea numelui proprietarului, în cazul nostru „ungurean” sau al celui care își avea reședința în proximitate⁶: *Valea lui Șerb* (Corbi), *Podul Stanciului*, *Piscu Oancii*, *Piscul lui Negru Vodă* (Berevoiești), *Priporul Mogăi*, *Dealul lu' Moga*, *Piscu' Mogăi*, *Muchia Oprii*, *Valea lu' Stroie*, (Vaideeni).

- Alte toponime de origine transilvană identificate în teren: *Bezbug* (Băzduc), *Cârstenie*, *Erji* (Herji), *Ștorf*.

Am recenzat, în principal, acele antroponime care sunt întâlnite de cel puțin cinci ori ca nume de familie la nivelul fiecărei localități și care au o vădită proveniență transilvăneană, rezultată din rezonanța lor sau demonstrată prin cercetări (legate de semantică, distribuție spațială și frecvență). Totuși am amintit și o parte din numele, care, chiar dacă au o frecvență mai redusă, sunt importante pentru marcarea prezenței imigranților.

Prin urmare am stabilit următoarele categorii de antroponime:

- Antroponimele și unele derivate ale lor cu principalele sufixe (-escu, -an/-eanu/-ianu, -aru și -oiu), aici remarcându-se cele ca: *Berevoianu* (Lerești, Câmpulung, Nucșoara), *Jinaru* (Horezu, Râmnicu Vâlcea, Vaideeni), *Mohanu* (Arefu, Corbeni, Curtea de Argeș, Râmnicu Vâlcea, Vaideeni, Novaci, Târgu Jiu), *Ungureanu* (Lerești, Berevoiești, Nucșoara, Corbi, Corbeni, Valea Mare-Pravăț, Ciofrângenii, Polovragi, Baia de Fier).

- Antroponimele și unele derivate ale lor, care au la bază substantive comune și au rezultat ca urmare a practicării activității pastorale, unele neavând neapărat o origine transilvăneană, din care amintim câteva: *Baciu* (Lerești, Câmpulung Albeștii de Muscel, Corbi Nucșoara, Curtea de Argeș), *Brînzan* (Râmnicu Vâlcea, Polovragi, Baia de Fier, Crasna, Bumbești Jiu, Târgu Jiu, Drăguțești, Tismana, Peștișani), *Hășcău* (Crasna), *Strungăreanu* (Vaideeni).

⁶ Originea transilvană a numelui am pus-o pe seama studiilor întreprinse anterior de alții cecetători, dar și a descinderii noastre în teren prin care am analizat acest aspect pe care-l vom dezvolta la antroponomastică.

- Antroponimele și unele derivate ale lor, care au la bază substantive proprii de proveniență transilvăneană (conform cercetărilor anterioare) argumentată prin prezența lor în localitățile din sudul Transilvaniei, în principal, și amintim câteva: *Dănuleț* (Băbeni, Râmnicu Vâlcea, Curtea de Argeș, Câmpulung Muscel), *Iancu* (Valea Mare-Pravăț, Domnești, Nucșoara, Cobeni, Polovragi, Baia de Fier), *Manu* (Lerești, Câmpulung Muscel, Godeni, Albeștii de Muscel, Berevoiești, Nucșoara, Brăduleț, Curte de Argeș, Râmnicu Vâlcea, Târgu Jiu), *Șandru* (Câmpulung Muscel, Godeni, Râmnicu Vâlcea, Novaci, Bengești, Târgu Jiu).

- Antroponime formate din apelative: *Mocanu* (Berevoiești, Novaci, Corbeni); *Badea* (Câmpulung Muscel, Albeștii de Muscel, Berevoiești, Corbi, Domnești, Corbeni, Curtea de Argeș Baia de Fier, Nucșoara) *Bădica*, *Bădilă* (Baia de Fier, Câmpulung Muscel), *Bădiță* (Polovragi, Câmpulung), *Șerb* (Lerești, Câmpulung Muscel, Corbi, Domnești, Râmnicu Vâlcea), *Șerbucă* (Corbi).

- Antroponime vechi românești cu frecvență mai ridicată în Transilvania: *Bucur* (Valea Mare-Pravăț, Câmpulung Berevoiești, Nucșoara, Corbeni), *Cîndea* (Câmpulung Muscel, Albeștii de Muscel, Godeni, Vaideeni, Târgu Jiu), *Dobrotă* (Râmnicu Vâlcea, Vaideeni, Târgu Jiu, Godinești, Tismana, Peștișani), *Negru* (Lerești, Câmpulung Muscel, Nucșoara, Corbi, Albeștii de Argeș, Râmnicu Vâlcea, Târgu Jiu).

- Antroponime mai rar întâlnite: *Bebeșlelea* (Corbi), *Dancilă* (Râmnicu Vâlcea, Novaci, Târgu Jiu), *Hanciu* (Câmpulung Muscel, Vaideeni, Târgu Jiu), *Mailat* (Lerești, Valea Mare-Pravăț, Câmpulung Muscel, Brăduleț), *Năftănăilă* (Lerești, Câmpulung Muscel, Albeștii de Muscel, Curtea de Argeș), *Orzan* (Vaideeni, Polovragi), *Smeada* (Vaideeni), *Smedescu* (Râmnicu Vâlcea), *Straulea* (Vaideeni), *Tarciatu* (Corbi), *Țugulescu* (Vaideeni).

Pentru o mai bună exemplificare a formării antroponimului din toponimul de origine transilvăneană, ca urmare a împrumutării de către individ a numelui localității de baștină în urma emigrării, redăm mai jos arborele genealogic al domnului inginer Tărtăreanu I. Ion din localitatea Vaideeni județul Vâlcea, care ne-a dat concursul în realizarea schemei.

Aceasta este edificatoare în ceea ce privește descendența transilvăneană a dânsului, deoarece liniile directe ale arborelui ne indică strămoși originari din satele din sudului Transilvaniei: Tărtăria și Vinerea din județul Alba (pe baza cărora s-au format numele Tărtăreanu și Vinereanu, frecvente la Vaideeni) și Săliștea din județul Sibiu, dar aici prin păstrarea unui nume atestat de cercetători (I. Conea, 1934; I. Boamfă, 2007) ca fiind transilvănean și având o frecvență ridicată mai ales în această localitate, și anume Banciu. Tot în această genealogia întâlnim și frecvența ridicată a prenumelui feminin Ana despre care se știe că era atribuit des în Transilvania.

În concluzie, în cazul localităților unde specificul „ungurenesc” s-a conservat se remarcă o frecvență a numelor bazate pe o similitudine genealogică și ocupațională, aidoma celor din Transilvaniei, în special a celor din sudul regiunii.

Fig. 2 - Arborele genealogic al lui Tărtăreanu I. Ion din Vaideeni, județul Vâlcea

CONCLUZII

Condițiile fizico-geografice (relief, climă, ape, vegetație, soluri), alături de resursele naturale (sare, păduri, pășuni, petrol, gaze naturale, izvoare minerale) au constituit elemente favorabile pentru dezvoltarea vieții și activităților umane în Subcarpații Getici.

Relieful, prin diversele sale forme de exprimare la nivelul suprafeței terestre, a constituit un factor demn de luat în seamă de către om, la întemeierea așezărilor, dezvoltarea activităților, cunoașterea de noi teritorii, crearea de căi de comunicație, etc.

Depresiunile au reprezentat locuri propice pentru apariția și evoluția așezărilor, precum și dezvoltarea activităților agricole, iar văile care le străbat au constituit suportul dezvoltării căilor de comunicație pe direcție nord-sud, datorită orientării generale a acestora. Pe direcție est-vest (transversal) conturarea drumurilor a fost facilitată de prezența șeilor subcarpatice. Axele de comunicație în cadrul sectorului s-au dezvoltat din vechime ca și drumuri comerciale („*Drumul Sării*”), de transumanță („*Drumurile Oilor*”) sau strategice („*limesurile*”), fiind nelipsite de conexiunile cu celelalte regiuni. De-a lungul ulucului depresionar subcarpatic, de la est la vest, trebuie semnalat drumul care face legătura între așezările înșirate sub strașina munților dintre Luncavăț și Jiu, pe linia localităților Vaideeni - Izvoru Rece - Racovița - Polovragi - Baia de Fier - Novaci - Cărpniș - Crasna - Mușetești – Lăzărești, adică DJ 665 sau „*Drumul de sub munte*”, cum mai este cunoscut de către localnici, care apoi coboară la Târgu Jiu. Apoi cele dezvoltate în lungul depresiunilor intracolinare, pe axa localităților Câmpulung Muscel - Curtea de Argeș - Domnești - Râmnicu Vâlcea (DN 73C), drum marcat de șeile dealurilor Ciocanu, Toaca, Chicioara și Tămaș, care se continuă la vest de Olt cu axa de comunicație Râmnicu Vâlcea - Horezu - Târgu Jiu (DN 67) și care traversează șeile dealurilor Pietrarilor, Negruleștilor și Cernei. Acestea se intersectează în numeroase puncte cu cele care coboară de-a lungul văilor pe direcție nord-sud, din care amintim pe cele două care fac legătura cu Transilvania, prin Valea Oltului (E 81) și prin văile Jiului și Streiului (E 79).

Prezența drumurilor este strâns legată de existența așezărilor, care la rândul lor se înșiră de-a lungul văilor, asemenea unor mărgele pe firul de ață, urcând acolo unde versanții își domolesc pantele și urmând uneori fidel linia culmilor, numărul lor fiind ridicat, nelipsind cele întemeiate sau îmbogățite numeric de imigranți.

Dealurile au rolul de baraj orografic care a contribuit la păstrarea unui climat de adăpost în depresiuni. Masa vegetală care le împodobește, reprezentată prin pădurea care a oferit lemnul necesar pentru construcții, încălzire și alte activități, prin pajiștile și fânețele care au fost surse pentru necesarul de hrană al animalelor, a susținut dezvoltarea activităților umane. Defrișarea pădurii a dus de asemenea la obținerea pajiștilor utile în creșterea animalelor, dar și locurilor pentru dezvoltarea pomiculturii și viticulturii. Deoarece un număr mare al imigranților se ocupa de păstorit, prezența pajiștilor alpine în proximitate a fost benefică în susținerea și desfășurarea acestei activități. Suprafețele deținute în proprietate erau insuficiente pentru creșterea animalelor, de aceea se proceda la arendarea altora pentru realizarea cantității utile de nutreț.

Altitudinea este un factor demn de luat în seamă în analiza condițiilor habituale, fiind favorabilă în apariția și evoluția așezărilor. Caracteristica aparte este dată de

scăderea ei de la nord spre sud și de la est spre vest, adică de la 1100 metri, la est de Olt, la 400-500 metri, la vest de acest râu. La nivelul Subcarpaților Getici aceasta nu a constituit un impediment pentru dezvoltarea vetrelor de așezări, mai ales că primele nuclee (din motive de apărare) s-au conturat, în principal pe versant sau pe culme, ca apoi să coboare treptat în văi, în acest caz un rol determinant avându-l reglementările de ordin legislativ impuse de-a lungul timpului (ex. amplasarea gospodăriilor la *linie* stipulată de Regulamentul Organic din 1831-1832).

Ceilalți parametri morfometrici (panta, fragmentarea reliefului și expoziția versanților) au avut de asemenea un rol pozitiv în antropizarea regiunii prin înclinarea medie care contribuit la o folosință diversă a terenurilor, atât pentru construcții, cât și din punct de vedere agricol, prin variația în suprafață care a influențat amplasarea așezărilor și conturarea căilor de comunicație și prin localizarea culturilor în funcție de gradul umbririi al terenului.

Toate aceste trăsături ale reliefului au oferit și continuă să ofere condițiile optime întemeierii de așezări și dezvoltării acestora.

Umanizarea acestui sector coboară adânc în istorie, iar faptul că a constituit un loc favorabil dezvoltării așezărilor umane prin atributele oferite de caracteristicile fizico-geografice ale teritoriului este argumentat prin prezența celor două așezări care au deținut rolul de capitale ale Țării Românești: Câmpulung și Curtea de Argeș. Vechile vetre de așezări și populație de aceeași etnie care împărtășea aceleași valori culturale și spirituale a stimulat stabilirea imigranților aici.

Cauzele care i-au determinat pe românii transilvăneni să emigreze nu au fost condițiile fizico-geografice ale teritoriului transilvan, care le-au permis o bună desfășurarea a activităților cotidiene, ci persecuțiile permanente aplicate de către dominația străină. Deciziile politice ale dominatorilor în contextul derulării evenimentelor istorice au vizat în mod defavorabil comunitatea românească, deși era cea mai numerosă, și au dus la generarea unor cauze de ordin *economico-social* (numeroase dări, ideea de națiune tolerată, etc), *religios* (constrângerea legată de acceptarea credinței catolice) și *militar* (constituirea regimentelor de graniță unde unele condiții de încorporare erau inacceptabile pentru români, din moment ce trebuiau să renunțe la religie și limbă), care au stimulat emigrația.

Apărători ai meleagurilor natale și ai credinței strămoșești, românii nu s-au lăsat definitiv cucerțiți, ci au răspuns prin arme atunci când jugul a fost prea apăsător. Totuși, starea permanentă de conflict generată de impunerea străinilor, care au culminat cu ideea de negarea a identității poporului român, i-a determinat pe unii transilvăneni să caute locuri mai linișite din punct de vedere politic, și nu numai.

Dintre aceștia, cei mai mulți au fost păstorii care obișnuți să fie liberi și să-și desfășoare activitățile cotidiene după reguli bine stabilite din străbuni, adevărate cutume, nu au putut accepta constrângerile cuceritorilor care nu corespundeau valorilor lor de viață. Numărul cel mai mare dintre cei implicați în emigrare către Subcarpații Getici locuiau în depresiunile marginale ale Transilvaniei (Sibiului, Făgărașului și Hațegului) și pe versanții Carpaților Meridionali, acolo unde condițiile de relief erau favorabile, fapt care le-a permis retragere și adăpostirea în cadrul acestora și în arealul subcarpatic, unde au contribuit la dezvoltarea și întemeierea unor așezări, precum și la generarea unui spațiu mental nou, pe care l-am numit „ungurenesc”.

În delimitarea arealelor ocupate de „ungureni” a trebuit să ne ghidăm după criteriul mental ca parametru principal, celelalte (peisagistic, funcțional, politico-administrativ, structural) având o mai mică importanță în prezent. Elementele pe care le-am analizat pentru a face ierarhizarea localităților în care s-au așezat ori au fost întemeiate de „ungureni” au vizat evaluarea *gradului de recunoaștere a descendenței ardelenene și a apartenenței la spațiul mental „ungurenesc”* susținut de păstrarea obiceiurilor și tradițiilor, portului popular, ocupației pastorale, trăsăturilor fiziologice, tipologiei satelor, existenței toponimelor și antroponimelor sugestive.

Prin urmare, în sectorul Subcarpaților Getici la ora actuală se mai păstrează încă sate unde percepția asupra descendenței transilvănene și apartenenței la spațiul mental „ungurenesc” este recunoscută și acceptată de mai mult de jumătate din populație, dar și de cei din localitățile învecinate, dar și așezări în care intensitatea acesteia a scăzut până la dispariție. Actualele localități cu grad ridicat al păstrării specificului „ungurenesc” sunt: Corbi, Galeșu, Băbeni, Vaideeni, Polovragi, Baia de Fier, Novaci, Crasna și Stănești. Acestea sunt urmate de cele în care elementele „ungurenești” (percepție, port, folclor, tradiții și obiceiuri) sunt păstrate la o scară mai redusă: Mioarele, Poienarii de Muscel, Berevoiești, Domnești, Căpățânenii-Ungureni, Albeștii-Ungureni, Cicănești, Muereasca, Bumbești-Pițic, Bengești, Ciocadia, Tismana.

Așadar, spațiul mental „ungurenesc” format sub amprenta timpului se evidențiază prin prezența elementelor transilvănene transpuse peste Carpați cărora li s-au adăugat cele pământene, împreună contribuind la formarea specificului acestuia. Spre exemplu, la *nedeile* care se mai desfășoară în unele localități „ungurenești” se observă în exprimarea grupurilor folclorice o îmbinare a *învârtitelor* transilvănene cu *sârbele* oltenești și *horele* munteneste, însoțite uneori și de o mozaicare a pieselor de vestimentației populare, iar în comportamentul unor descendenții ai „ungurenilor” am remarcat domolitatea vorbelor specifică ardelenilor asociată cu grăbirea desfășurării acțiunilor caracteristică oltenilor sau pragmatismul muntenilor.

Desigur, evenimentele istorice au condus la luarea unor decizii politico-administrative care au modificat configurația hotarelor începând de la nivelul satului până la cel al teritoriului național, în limite mai mari sau mai mici, care au dus în timp la modificarea percepției locuitorilor asupra spațiului habitational, mai ales că unor localități li s-a schimbat și denumirea. De asemenea, procesul de împărțire a teritoriului s-a făcut pe principiul respectării caracterelor de ordin peisagistic, funcțional, etnic sau cultural, dar au fost și cazuri în care decupajele au fost lipsite de obiectivitate și părtinitoare.

După cum am observat în interviurile noastre, percepția populară asupra termenului de „*ungurean*” primește o valență nouă față de concluzia științifică emisă până în prezent. Dacă termenul de „*ungurean*” a fost propus de precursorii noștri pentru numirea tuturor emigranților transilvăneni, din care un procent destul de mare se ocupa de păstorit, lucru argumentat și prin documentele istorice, părere pe care o împărtășim, totuși în accepțiunea populară, trecută și prezentă, îi este asociat doar caracterul ciobănesc, lucru valabil și în cazul portului, care adesea e numit și port ciobănesc. Percepția populară s-a întemeiat pe ideea că cei mai mulți care au emigrat au fost ciobani, proveniți mai ales din sudul Transilvaniei.

Urcatul turmelor la munte primăvara, pășunatul pe tot parcursul verii, coborâtul acestora toamna și dusul la iernat în câmpie constituie un ciclu anual, a cărui vechime nu

a putut fi stabilită cu certitudine, ci doar aproximată. Aceste etape ale ciclului pastoral încă sunt actuale, însă prin unele locuri s-au redus ca intensitate ori au dispărut, rămânând la stadiul de păstorit local sau stabilire la câmpie.

Colaborarea între organismele statului specializate și crescătorii de animale este necesară pentru o reușită a ambelor părți la nivel comunitar. Considerăm că următoarele propuneri ar fi eficiente în implementarea unor proiecte conforme cu standardele europene:

- acțiuni frecvente și calitative de informare a celor interesați, prin intermediul tuturor canalelor;

- consultarea populației implicate, prin organizarea diverselor reuniuni la toate nivelurile, în ceea ce privește elaborarea normelor legislative pentru a putea identifica și acoperi nevoile reale ale acesteia;

- elaborarea cât mai rapidă a unor ghiduri de bune practici pentru păstori români, care să țină cont de sugestiile acestora.

Mobilizarea, un management bun al autorităților în colaborare cu crescătorii de animale, precum și o mediatizare pozitivă ar fi elementele care ar contribui la asimilarea normelor europene și dezvoltarea rapidă și eficientă a activității pastorale, și nu numai.

Suntem de părere că păstori români au rămas aceleași persoane pline de inițiativă, deschise la nou și dispuse să investească pentru creșterea veniturilor ca și strămoșii lor, care au avut un rol semnificativ în viața economică și politică a provinciilor românești de-a lungul secolelor, când situația politică nu le era chiar favorabilă. Și astăzi, mulți dintre aceștia sunt descendenți ai păstorilor transilvăneni, cei care au menținut de-a lungul secolelor legăturile cu țările române și idealul de unire. La fel ca înaintașii lor își recunosc originile și acceptă apartenența la acel spațiu mental „ungurenesc” ale cărui valori le promovează și păstrează prin port, folclor, obiceiuri, tradiții și unele elemente de grai.

Această activitate a cărei vechime se pierde în timp a avut un rol important în formarea și dezvoltarea poporului român și, de aceea, practicanții ei ar trebui tratați cu respect, și nu sardonice cum se întâmplă în multe situații.

Toponimia și antroponimia mai reflectă masivele deplasări de populație care au avut loc de-a lungul timpului dinspre Transilvania către Subcarpații Getici, sub această „*aripă de munte*”, care „*dacă nu era, neamul românesc s-ar fi prăpădit de tot, că doar muntele ne-a ținut de nu ne-am stins*”, cum bine preciza în 1930 un localnic din satul Racovița, comuna Polovragi, chestionat de I. Conea (1932, p. 342). Toponime ca Crângu Badii, Stogșor, La Comandă, însoțite de oiconimele Berevoiești, Vaidei, Ungureni și antroponimele Avrigeanu, Berevoescu, Iancu, Tărtăreanu, Sescioreanu, Vinereanu sunt argumentative în acest caz.

Rolul nostru este de a conserva, a valorifica și a transmite moștenirea străbună, deoarece ea va fi cea care ne va reprezenta identitar, ca națiune, la nivel mondial în contextul actual al globalizării. Chiar dacă poate părea dificil, transmiterea către tinerele generații a elementelor culturale populare românești este o măsură care trebuie aplicată începând de la nivelul familiei și până la cel al autorităților. De asemenea, realizarea activităților culturale locale care fac cunoscute tradițiile, obiceiurile, portul și folclorul, dar și exinderea lor la nivel național și internațional va fi un demers care va genera muguri păstrători de esență și vitalitate românească.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. **Adam, I. I. (1994)**, *Considerații cu privire la exodul populației Transilvaniei în a doua jumătate a sec. al XIX-lea și începutul sec. XX*, Revista Istorică, Serie Nouă, Tom. V, Nr. 5-6, Cluj.
2. **Albescu, I. (1990)**, *Boița. Monografie istorică*, Sibiu.
3. **Alessandrescu, C. (1893)**, *Dicționar geografic al județului Vâlcea*, Tipografia și Fonderia de Litere, Thoma Basilescu, București.
4. **Andreescu, M. (2004)**, *Documente muntene. Referitoare la Mitropolia Țării Românești, Mănăstirea Argeș și Episcopia Argeș*, Scoase din condicile Mitropoliei Țării Românești și Mănăstirii Argeș, București
5. **Aricescu, K. D. (1856)**, *Istoria Kâmpulungului, prima reședință a României*, Imprimeria Ferdinand Om, București.
6. **Armaș, Iuliana (2006)**, *Teorie și metodologie geografică*, Editura Fundației România de Măine, București.
7. **Arsenie, D. I. (2005)**, *Orlat. Sediul Regimentului I de graniță 1770-1851*, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu.
8. **Badea, L. (1960)**, *Depresiunea Jiblea - caracterizare geografică*, în Revista „Probleme de Geografie”, vol. VII, București.
9. **Badea, L. (1962)**, *Depresiunea subcarpatică dintre Bistrița Vâlcii și Olt*, în Revista Probleme de Geografie, București
10. **Badea, L. (1967)**, *Subcarpații dintre Cerna Oltețului și Gilort*, Ediura Academiei R.S.R., București.
11. **Badea, L. Rusenescu Constanța, (1970)**, *Județul Vâlcea*, Colecția „Județele Patriei”, Edit. Academiei Române, București.
12. **Badea, L. (1972)**, *Depresiunea Hurez*, Extras din Studii și cercetări de geologie, geofizică și geografie, seria geografie, 2, Tom XIX, Editura Academiei R.S.R., București.
13. **Băncescu, T. A. (1984)**, *Istoria pământului natal*. Editura Litera, București.
14. **Bărbat, Al. (1938)**, *Dezvoltarea și structura economică a Țării Oltului, cu un plan de organizare*.
15. **Beu, O. (1935)**, *Răscoala lui Horea, 1784-1785*, Centru de cercetări și studii istorice, București.
16. **Binder, P. (1975)**, *Din nou despre Comes Laurencius de Longo Campo*, în Studii și cercetări de Istoria Artelor, tom 22.
17. **Boamfă, I. (2007)**, *Țara Oltului - Studiu de geografie istorică cu privire specială asupra relațiilor cu toponimia*. Editura Fundației AXIS, Iași.
18. **Brusanowski, P. (2007)**, *Pagini din Istoria Bisericeasca a Sibiului Medieval*, Presa Universitară Clujeană, Cluj
19. **Bucur-Hera, C. I. (1996)**, *Monografia comunei Berevoiești - Muscel*, Editura Tehnică, București.
20. **Butură, V. (1978)**, *Etnografia poporului român, Cultura materială*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
21. **Butură, V. (1989)**, *Străvechi mărturii de civilizație românească, Transilvania, Studiu etnografic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.

22. **Cărăbiș, V. (1995)**, *Istoria Gorjului*, Editura Editis, București.
23. **Cocean, P. (2004)**, *Carpații ca spațiu mental arhetipal al poporului român*. Extras din Studii și Cercetării de Geografie, Tom. LI - LII, 2004 -2005. Editura Academiei Române, București.
24. **Cocean, P. (2005)**, *Geografie Regională*. Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
25. **Cocean, P. (2011)**, *Țările, regiuni geografice și spații mentale*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
26. **Cojocaru, I. (1959)**, *Documente privitoare la Economia Țării Românești, 1800-1850*, Vol. 1, Editura Științifică, București.
27. **Conea, I. (1931)**, *Așezările omenești în depresiunea subcarpatică din Oltenia*, Buletinul Societății Regale Române de Geografie, Tom. L, Atelierele Grafice SOCEC & Co., București.
28. **Conea, I. (1934)**, *Țara Loviștei. Geografie istorică*, Buletinul Societății Regale Române de Geografie, Tom. LIII, Imprimeria Națională, București.
29. **Conea, I. (1937)**, *Din geografia istorică și umană a Carpaților - nedei, păstori, nume de munți*, Buletinul Societății Regale Române de Geografie, Tom. LV, București.
30. **Conea, I. (1939)**, *Pe urmele descălecatului din Sud, Satele de ungureni din Oltenia subcarpatică*, Buletinul Societății Regale Române de Geografie, Tom. LVIII, Tipografiile Române Unite, București.
31. **Conea, I. (1943)**, *Plaiul și muntele în istoria Olteniei*, Vol. Jubiliar „Oltenia” tip Ramuri, Craiova.
32. **Conea, I. (1957)**, *Vechile târguri - nedei de pe culmea Carpaților*, Buletinul Științific, Geologie - Geografie, Tom II, Nr. 1, București.
33. **Conea, I. (1965)**, „*Margini*” și „*Margineni*”, Comunicări de Geografie, Vol. III, București.
34. **Conea, I. (1969)**, *Toponimia și cercetarea toponimică în cadrul Geografiei*, în Îndrumător de lucrări geografice, cercetări economice-geografice, București.
35. **Conea, I. (1984)**, *Plaiuri carpatice*, Editura Sport-Turism, București.
36. **Conea, I., Badea, L. (2004)**, *Munții Mărginimii Sibiului. Cadrul antropogeografic*, Editura Universitaria, Craiova.
37. **Constantinescu Mircești, C. (1976)**, *Păstoritul transhumant și implicațiile lui în Transilvania și Țara Românească în secolele XVIII-XIX*. Editura Academiei Române, București.
38. **Coteș, P. (1973)**, *Geomorfologia României*, Editura Tehnică, București.
39. **Cristocea S., Păduraru M. (2009)**, *File de istorie - Comuna Cicănești, Județul Argeș*, Editura Ordessos, Pitești.
40. **Cristocea, S., Trâmbaciu, Șt. (2007)**, *Câmpulung Muscel reflectat în Catagrafia de la 1838*, Editura Ordessos, Pitești.
41. **Cucu, M. (1988)**, *Trecătorile Carpaților în lupta poporului român pentru unitate și independență națională*, Editura Militară, București.
42. **Cucu, V. (1974)**, *Geografia populației și așezărilor omenești*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
43. **Cucu, V. (1986)**, *Așezării rurale în Carpații românești*, Revista Analele Universității, seria Geografie, București.

44. **Dauphine, A. (1979)**, *Espace, region et systeme*, Editura Economica, Paris.
45. **Dănuleş, I. (2007)**, *Păstoritul vâlcean în lumina istoriei*, Editura Adrianso, Rm. Vâlcea.
46. **Dănuleş, I. (2008)**, *De la Jina la Băbeni, Punte peste Carpați și veacuri*, Editura Adrianso, Rm. Vâlcea.
47. **Decei, A. (1887)**, *Memorialul lui Inocențiu Micu Klein*, Sibiu.
48. **Densușianu, N. (1893)**, *Independența bisericească*, Brașov.
49. **Densușianu, N. (1884)**, *Revoluția lui Horea în Transilvania și Ungaria 1784-1785*, Editura Românul, București.
50. **Densușianu, N. (1975)**, *Vechi cântece și tradiții populare românești: texte poetice din răspunile la „Chestionarul istoric” (1893-1897)*, Editura Minerva, București.
51. **Dinu, Mihaela (1999)**, *Subcarpații dintre Topolog și Bistrița Vâlcii – Studiul proceselor actuale de modelare a versanților*, Editura Academiei Române, București
52. **Dohotar, V., Bilașco, Șt. (2009)**, *ArcView și ArcGis, Ghid practic*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
53. **Donat, I. (1943)**, *Date principale în istoria Olteniei*, Vol. Jubil. „Oltenia”, Tipografia Ramuri, Craiova.
54. **Donat, I. (1966)**, *Păstoritul românesc și problemele sale*. Extras din Revistă de Istorie, Tom. XIX, nr. 2, Editura Academiei Române, București.
55. **Donat, I., Ciobotea, I., Cristoccea, S. (1990)**, *Catagrafia obștească a Țării Românești din 1838*, Editura Helios, Craiova.
56. **Dragomir, N. (1926)**, *Din trecutul oierilor Mărgineni din Săliștea și comunele din jur*, Lucr. Instit. de Geografie din Cluj, Vol.II, 1924-1925, Tiparul „Ardealul”, Cluj-Napoca.
57. **Dragomir, S. (1920)**, *Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal*, Sibiu.
58. **Dragu, Gh. (1970)**, *Țara Oltului – studiu de geografie economică*, Rezumatul Tezei de Doctorat, Centru de Multiplicare al Univ. Al. I. Cuza, Iași.
59. **Dragu, Gh. (1973)**, *Toponimie geografică*, Centru de Multiplicare al Universității din București.
60. **Dumitrașcu-Jipa, A., Nistor, N. (1976)**, *Sibiul și ținutul în lumina istoriei*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
61. **Dunăre, N. (1963)**, *Influențe reciproce în portul și textilele populare de pe ambele versante ale Carpaților Meridionali*, Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1959-1961, Întreprinderea Poligrafică, Cluj.
62. **Dunăre, N. (1965-1967)**, *Păstoritul de pendulare dublă pe teritoriul României*. Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, IV, Cluj-Napoca.
63. **Enache, Smaranda, Szekoly, Elek (2004)**, *Regionalism și regionalizare*, Editura Arhipelag, Târgu-Mureș.
64. **Erbicenu, C-tin. (1900)**, *Viața și activitatea protosinghelului Naum Râmniceanu*, București.
65. **Geddes, J., Muir, K. (1987)**, *Aspects of social geography - change and development*, E. Arnold, London.
66. **Georgescu V., Georgescu G. (1997)**, *Cartea despre Șuici*, Pitești.
67. **Ghinoiu, I. (2001)**, *Panteonul românesc*, Editura Științifică și Enciclopedică, București

68. **Giurescu, C. D. (1973)**, *Țara Românească în secolele XIV și XV*, Editura Științifică, București.
69. **Grecu, V. V., colaboratorii (1990)**, *Săliștea Sibiului străveche vatră de civilizație românească*, Întreprinderea Poligrafică, Sibiu.
70. **Gündisch, G. (1979)**, *Sächsisches Leben, im 13. und 14. Jahrhundert*, Geschichte de Deutschen auf dem Gebiet Rumäniens, Redigiert von Carl Göllner, Erster band 12, *Jahrhundert bis 1848*, Kriterion Verlag, Bukarest.
71. **Gyémat, L., Câmpeanu, R., Dörner, A., Mureșan, Fl. (2009)**, *Conscripția fiscală a Transilvaniei din anul 1750, Descrierea localităților conscrise*, Vol. I, Partea a II-a, Editura Enciclopedică, Cluj-Napoca.
72. **Hera-Bucur, I. C. (1996)** *Monografia comunei Berevoiești-Muscel*, Editura Tehnică, București.
73. **Hașeganu, I. (1941)**, *Mărginenii în viața economică a Transilvaniei și a Vechiului Regat*, Tipografia Minerva, Brașov.
74. **Herseni, Tr. (1936)**, *L'organisation pastorale en Roumanie*. Arhiva pentru știință și reformă socială, XIII, București.
75. **Herseni, Tr. (1941)**, *Probleme de sociologi pastorală*, București.
76. **Herseni, Tr. (1997)**, *Colinde și obiceiuri de Crăciun, cetele de feciori din Țara Oltului (Făgăraș)*, Ediție, prefață, glosar de: Dunăre, N., Editura Grai și Suflet, București.
77. **Ielenicz, M., Pătru, Ileana-Georgeta, Ghincea, Mioara (2003)**, *Subcarpații României*, Editura Universitară, București.
78. **Ilinescu, I. (1997)**, *Mărturii de suflet din Corbi - Argeș*, Editura Argeș Press, Pitești.
79. **Ionescu-Dunăreanu, I. Cristescu, M. (1969)**, *Prin Oltenia Subcarpatică*, Editura Meridiane, București.
80. **Ionescu-Muscel, Petre (1941)**, *Istoria veche și nouă a comunei Domnești, Județul Muscel*, București.
81. **Iordan, I. (1963)**, *Toponimia românească*, Editura Academiei Române, București.
82. **Iosep, I. (2004)**, *Câteva opinii cu privire la clasificarea geografică a toponimelor*, Seminarul Geografic Dimitrie Cantemir, nr. 23-24.
83. **Isar, N. (2006)**, *Istoria modernă a românilor 1774/1784-1918*, Editura Universitară, București.
84. **Ladislau G. (2010)**, *Conscripția Scaunului Sibiului*, AG, F50, Teka, 72.III.1 M.F. 26511
85. **Literat, V. (1938)**, *Din Țara Oltului - Însemnări vechi din biserici noi*, Revista „Țara Bârsei”.
86. **Lupaș, I. (1903)**, *Câteva pagini din trecutul comunei Săliște*, Sibiu.
87. **Lupșa Șt., și colab. (1957)**, *Istoria Bisericii Române*. Manual pentru Institutele teologice de grad universitar, Vol. II, București.
88. **Macrea, M., Floca, O., Lupu, N., Berciu, I. (1966)**, *Cetățile dacice din sudul Transilvaniei*, Editura Meridiane, București.
89. **Marin, C-tin. (2003)**, *Despre transhumanță și economia de piață în satul Tilișca (sudul Transilvaniei)*, Sociologia românească, vol. I, nr. 3, București.
90. **Marinescu, Gh. (1932)**, *Câteva observări asupra stânelor și colibelor din Parâng*, Buletinul Societății Regale Române de Geografie, Tom LI, București.

91. **Martonne, Emm. de (1904)**, *La vie pastorale et le transhumance dans les Karpathes Meridionale*.
92. **Martonne, Emm. de (1907)**, *Recherches sur l'évolution morphologique des Alpes de Transylvanies (Karpates Méridionales)*, Rev. de Géographie annuelle, I.
93. **Martonne, Emm. de (1912)**, *Viața păstorească în Carpații Români*. Extras din Revista „Convorbiri literare”, XLVI, nr.2, București.
94. **Mândruț O. (2003)**, *Relieful Subcarpaților dintre Argeș și Argeșel*. Editura Corint, București.
95. **Mavrodin, T. (1992)**, *Aspecte economice, sociale, demografice ale Câmpulungului, oglindite în catagrafia de la 1838*, Studii și comunicări, Câmpulung.
96. **Metes, Șt. (1921)**, *Relațiile comerciale ale Țării Românești cu Ardealul, Sighișoara*.
97. **Metes, Șt. (1925)**, *Păstori ardeleni în Principatele Române*, Extras din Anuarul Institutului de Istorie Națională, Cluj-Napoca.
98. **Metes, Șt. (1971)**, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
99. **Mladin, N. (1968)**, *Biserica Ortodoxă Română una și aceeași în toate timpurile*, Sibiu.
100. **Moga, I. (1939)**, *Les berges „Margineni”. Un chapitre de l'histoire économique des Roumains de Transylvanie*, Revu de Transylvanie, Tom. V, No. 2, R. 5, Cluj.
101. **Moldovanu, I. M. (1869)**, *Acte sinodale ale Bisericii române de Alba Iulia și Făgăraș*, tom. I, Blaj.
102. **Morariu, T. (1942)**, *Păstoritul în Alpii Francezi și în Carpați*, Extras din Sociologia Românească, Anul IV, nr. 7-2, București.
103. **Morariu, T. (1961)** *Câteva contribuțiuni la migrațiile pastorale actuale din Republica Populară Română*, Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1959-1961, Cluj-Napoca.
104. **Murgescu, C. (1996)**, *Drumurile unității românești. Drumul oilor. Drumul negustorești*. Editura Enciclopedică, București.
105. **Murgoci, G. M. (1908)**, *Terțiarul Olteniei cu privire la sare, petrol și ape minerale*, Anuarul Institutului de Geologie Român, Vol. I, Fasc. 1, București.
106. **Mutihac, V. (1990)**, *Structura geologică a teritoriului României*, Editura Tehnică, București.
107. **Mrazec, L. (1900)**, *Contribution à l'étude de la dépression subcarpatique*, Buletinul Soc. Științ., tom IX, nr. 6, București.
108. **Năstase I., Stătică E. (2008)**, *Comuna Cepari, județul Argeș. Trepte în timp*, Pitești.
109. **Niculescu-Vorone, G. T. (1939)**, *Albume cu modele de cusături naționale, românești, Tip „Graiul Românesc”*, București.
110. **Nițulescu, I. (1972)**, *Baia de Fier. Monografie*, Editura Litere, București.
111. **Novac, V. (2006)**, *Din viața și activitatea locuitorilor din plaiul Arefu în perioada anilor 1833-1838*, Studii și comunicări, seria istorie. Tom XV, Editura Ordessos, Pitești.
112. **Oancea D. (1984)**, *Rolul și locul geografiei istorice și toponimiei geografice în cercetarea științifică a teritoriului românesc*, BSSG, VII.

113. **Obedeanu C. V. (1900)**, *Grecii în Țara Românească cu o privire generală asupra vieții culturale până la 1717*, București
114. **Oproiu Ion, (2006)**, *Sălătrucu, vatră de istorie și civilizație*, Pitești
115. **Panaitecu, P. P. (1938)**, *Documentele Țării Românești*, București
116. **Papacostea, S. (1971)**, *Oltenia sub stăpânire austriacă, 1718-1739*, București.
117. **Pascu, Șt. (1944)**, *Din răsunetul procesului memorandist în masele populare*, Revista Transilvania, An.75, Nr. 8-9, Editura Dacia Traiana, Sibiu.
118. **Pascu, Șt. (1974)**, *Istoria României*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
119. **Păcală, V. (1915)**, *Monografia comunei Rășinariu*. Sibiu.
120. **Păcurariu, M. (1991)**, *Uniația. Pagini din istoria Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania*, Editura Vox, Satu Mare.
121. **Păltineanu, I. (2003)**, *Tilișca. Monografie. Volumele I și II*. Editura Etape, Sibiu.
122. **Părean, I. (1999)**, *Orlat file de istorie*, Editura Constant, Sibiu.
123. **Părean, I. (2005)**, *Legende din Marginimea Sibiului*, Editura Psihomedica, Sibiu.
124. **Părean, I., Părean, R. (2006)**, *David Urs de Margina. Un mare român pe nedrept uitat*, Editura Asociației Astra, Sibiu.
125. **Pârnuță, Gh., Trâmbaciu, Șt. (1999)**, *Documente și inscripții privind istoria orașului Câmpulung*, vol. I, Editura Semne, București.
126. **Petrescu, P. (1959)**, *Costumul popular românesc din Transilvania și Banat*, Editura Didactică și Pedagogică, Craiova.
127. **Pop, Gr. (2001)**, *Depresiunea Transilvaniei*, Editura Presa Universitară Clujană, Cluj-Napoca.
128. **Pop, Gr. (2006)**, *Carpații și Subcarpații României*, Editura Presa Universitară Clujană, Cluj-Napoca.
129. **Popa, C. (2007)**, *Rășinari. Istoria și civilizația unui sat din Mărginimea Sibiului*. Editura Etape, Sibiu.
130. **Popa, Lăcrămioara-Florinela (2009)**, *The influence of climate on shepherding on activity in the Meridional Carpathians*, Revista Riscuri și Catastrofe, Nr.6, Anul VIII, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
131. **Popa, Lăcrămioara-Florinela (2009)**, *Rolul reliefului în desfășurarea fenomenului emigrațional transilvănean către Subcarpații Getici*, Revista Terra, Anul XXXVIII-XXXIX (LVII-LIX), Cluj-Napoca.
132. **Popa, Lăcrămioara-Florinela (2009)**, *Cauzele emigrării populației transilvănene în Subcarpații Getici*, Revista Geographia Napocensis, Anul III, Nr.2, P. 29-38, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
133. **Popa, Lăcrămioara-Florinela (2010)**, *Tradiția și normele europene în activitatea păstorească*, Revista Geographia Napocensis, Anul IV, Nr.1, P., Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
134. **Popa, Lăcrămioara-Florinela (2010)**, *Getic Sub-Carpathians, space of Carpathian contiguity*, Romanian Review of Regional Studies, Vol. VI, Number 1, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
135. **Popp, N. M. (1933)**, *Ciobănia la ungurenii din dreapta Oltului*, Buletinul Societății Române de Geografie, Tom. I și Tom LII, București.
136. **Popp, N. M. (1933)**, *Contribuțiuni la viața pastorală din Argeș și Muscel, Originea ungurenilor*, Extras din Buletinul Societății Regale Române de Geografie, Tom. LII, Imprimeria Națională, București.

137. **Popp, N. M. (1940)**, *Modul de grupare și de distribuție al populației în Subcarpații Munteniei în ultimul secol*, Extras din Revista Geografică Română , Anul III, Fasc. I, Tipografia ziarului „Universul”, București.
138. **Popp, N. M. (1942)**, *Ungureni*, Buletinul Societății Regale Române de Geografie, București.
139. **Popescu, Ghe. (1997)**, *Premisele înființării și înființarea satului Novaci - Străinii*, Revista „Miorița Novăceană” , nr.7, Novaci.
140. **Popescu Rușcea, Cornelia Marcela (1999)**, *Studiu geografic al comunei Cicănești din județul Argeș*, manuscris dactilografiat.
141. **Posea, Gr., și colab. (1984)**, *Relieful României*, Editura Științifică, București
142. **Prodan, D. (1944)**, *Imigrația românilor din Principatele Române în Transilvania în veacul al XVIII-lea*, Cluj.
143. **Pușcariu, I. C. (1905)**, *Două documente privitoare la revolta boierilor din Țara Făgărașului în favoare lui Mihnea Vodă, 1508- 1510*.
144. **Rădulescu-Codin, I. (1922)**, *Muscelul nostru. I. Comuna Corbi și locuitorii săi*. Tipografia, librăria și legătoria Gheorghe N. Vlădescu, Câmpulung Muscel.
145. **Rădulescu-Codin, I. (1929)**, *Literatură, tradiții și obiceiuri din Corbia Muscelului*
146. **Răuțescu, I. (1943)**, *Câmpulung Muscel, Monografie Istorică*, Tipografia Gh. Vladescu, Câmpulung Muscel.
147. **Râmețeanu, P. (1946)**, *Problema iradierii românilor din Transilvania în Principatele Române*, Cluj.
148. **Robea, M. (2006)**, *Legende populare din Valea Vâlsanului*, Studii și comunicări, seria istorie. Tom XV, Editura Ordessos, Pitești.
149. **Roșu Al. (1967)**, *Subcarpații Olteniei dintre Motru și Gilort*, Editura Academiei, București.
150. **Rusu, I. I. (1958)**, *Din trecutul păstoritului românesc*, Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1957-1958, Cluj-Napoca.
151. **Shirasaka, S. (2007)**, *The Transhumance of Sheep in the Southern Carpathians Mts.,Romania*, Reprinted from Geographical Review of Japan, Vol. 80, No. 5, 94-115.
152. **Stahl, H. H. (1958)**, *Contribuțiuni la studiul satelor devălmașe românești*, București.
153. **Stăniloae, D. (1973)**, *Uniatismul din Transilvania. Încercarea de dezbinare a poporului român*, reeditată de Ed. Apologeticum în 2003, București.
154. **Stezar, C. (1899)**, *Cronica comunei Jina*, Sibiu.
155. **Șandru, I. (1974)**, *Rolul pasurilor și trecătorilor carpatice în mobilitatea populației*, Analele Științifice Univ. „Al. I. Cuza”, Geografie, T. XX, Iași.
156. **Șandru, D., Brânzei, F. (1934)**, *Printre ciobanii din Jina*, Grai și suflet, V-VI, București.
157. **Șomăcu, C. (2010)**, *Familia boierilor Magheri în istoria Gorjului*, comunicare prezentată la Simpozionul Interjudetean „Mari familii boierești din Oltenia”, Novaci.
158. **Ștefulescu, Al. (1904)**, *Gorjul istoric și pitoresc*, Tipografia N. D. Miloșescu, Furnisorul Curții Regale.
159. **Tănase, E. (1998)**, *Poiana Sibiului. Mărturii*, Colecția Numerus Clausus: XXV, Timișoara.

160. **Tărtăreanu, I. (2004)**, *Vaideeni, dragi sufletului meu se destănuie*, Vol. I și II, Editura Offsetcolor, Râmnicu Vâlcea.
161. **Tărtăreanu, I. (2007)**, *Glasul munților*, Editura Offsetcolor, Râmnicu Vâlcea.
162. **Tocilescu, Gr. (1895)**, *Raport la proiectul de lege asupra numelui*, Senat, sesiune ordinară, 1849-1895, Ședința din 6 martie 1895, M. of., 19 martie 1895.
163. **Todeci, V. (1972)**, *Plaiul Dorului, Antologie de folclor păstoresc*, Râmnicu Vâlcea.
164. **Todeci, V. și colab. (2004)**, *Vaideeni. Monografia comunei Vaideeni*. Editura Conphys, Râmnicu Vâlcea.
165. **Ursache, V. (2006)**, *Despre plaiurile Țării Românești la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, www.cultura.tubefun4com/biblioteca%20virtuala/proza/ursache/plai.pdf.
166. **Ungureanu, A., Boamfă, I. (2006)**, *Toponomastica*. Editura Sedcom Libris, Iași.
167. **Urushibara-Yashino K., Mori K. (2007)**, *Degradation of Geoecological and Hydrological Conditions due to Grazing in South Carpathian Mountains under the Influence of Changing Structure in Romania*, Reprinted from Geographical Review of Japan, Vol. 80, No. 5, 76-93.
168. **Vârcol, V. (1910)**, *Graiul din Vâlcea*, București.
169. **Velcea Valeria, Savu, Al. (1982)**, *Geografia Carpaților și a Subcarpaților Românești*. Editura Didactică și Pedagogică, București.
170. **Veress, A. (1927)**, *Păstoritul ardelenilor în Moldova și Țara Românească (până la 1921)*, București.
171. **Vișan, Gh. (1998)**, *Muscelele Topologului*. Editura Universității, București.
172. **Vuia, R. (1926)**, *Țara Hațegului și regiunea pădurenilor*, Lucr. Instit. de Geogr. al Univ. din Cluj, Vol. II, Tiparul Ardealul, Cluj-Napoca.
173. **Vuia, R. (1980)**, *Păstoritul din Munții României*, Studii de Etnografie și Folclor, II, Editura Minerva, București.
174. **(1843)**, *Costumes de Valachie*, Paris, Groupil et Vibert, Litografie 240X410 mm; 90X555 mm, edit 15 Boul. Montmartre et 7 rue de Lancry, Colecția, Gh. Sion, Biblioteca Centrală Universitară, Cluj-Napoca.
175. **(1898)**, *Marele Dicționar Geografic al României, Alcătuit și prelucrat după dicționarele parțiale pe județe*, Vol. I-IV, Stabilimentul Grafic J.V. Socecă, București.
176. ***** (1951-1956)**, *Documente privind Istoria României. B. Țara Românească, veac. XIII-XVII*, Editura Academiei, București.
177. ***** (1966-1975)**, *Documente Romaniae Historica (D.R.H), B. Țara Românească*, Vol. I, (1247-1500), Vol. II, (1526-1550), Vol. III, IV și V. Editura Academiei Române, București.
178. ***** (1960)**, *Monografia geografică a Republicii Populare Române, I, Geografie Fizică*, Editura Academiei, București.
179. ***** (1963)**, *Monografia geografică a Republicii Populare Române, II, Geografia Regiunilor Administrativ-Economice*, Editura Academiei, București.
180. ***** (1987)**, *Geografia României, III, Carpații și Depresiunea Transilvaniei*, Editura Academiei, București.
181. ***** (1992)**, *Geografia României, IV, Regiunile pericarpatice: Dealurile și Câmpia Banatului și Crișanei, Podișul Mehedinți, Subcarpații, Podișul Moldovei*, Editura Academiei, București.

182. *** (1997), *Istoria României. Transilvania*, Vol. I, Editura „George Barițiu”, Cluj-Napoca.
183. *** (1998), *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, București.
184. *** (2003), *Tilișca, Județul Sibiu, Colecția „Monografii locale”*, Editura Etape, Sibiu.
185. *** *Condica de Acte a Obștii moșnenilor câmpulungeni*, din 24 februarie 1806.
186. *** Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale ale României, *Acte judiciare din Țara Românească, 1775-1781*, București.
187. *** Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale ale României, *Documente istorice DCCXXXIV*, 78, București.
188. *** Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale ale României, *Catagrafia Țării Românești de la 1838. Plasa Aref. Județul Argeș*, Fond Catagrafii, Partea Structurală I, 43, București.
189. *** Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale ale României, *Catagrafia Țării Românești de la 1838. Plaiul Loviștei. Județul Argeș*, Fond Catagrafii, Partea Structurală I, 44, București.
190. *** Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale ale României, *Catagrafia Țării Românești de la 1838. Plaiul Argeș. Județul Argeș*, Fond Catagrafii, Partea Structurală I, 45, București.
191. *** Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale ale României, *Catagrafia Țării Românești de la 1838, Plasa Argeșel. Județul Muscel*, Fond Catagrafii, Partea structurală I, 54, București.
192. *** Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale ale României, *Catagrafia Țării Românești de la 1838, Plaiul Nucșoara. Județul Muscel*, Fond Catagrafii, Partea structurală I, 57, București.
193. *** Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale ale României, *Catagrafia Țării Românești de la 1838, Câmpulung*, Fond Catagrafii, Partea structurală I, 58, București.
194. *** Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale ale României, *Catagrafia Țării Românești de la 1838, Catastih de scutelnici*, Fondul Catagrafii, Partea Structurală a II-a, 6, București.
195. *** Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale ale României, *Catagrafia Țării Românești de la 1838, Catastih de scutelnici din județul Argeș*, Fondul Catagrafii, Partea Structurală a II-a, 7, București
196. *** Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale ale României, *Catagrafia Țării Românești de la 1838, Catastih de scutelnici din județul Gorj*, Fondul Catagrafii, Partea Structurală a II-a, 70, București
197. *** Monitorul Oficial 1043 din 29 decembrie 2006
198. *** Monitorul Oficial nr. 271 din 27 aprilie 2010
199. *** Monitorul Oficial 667 din 29 septembrie 2010